

Věcné pořádní

Distanční studijní text

Dagmar Staňová

Opava 2021



**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
FILOZOFICKO-
PŘÍRODOVĚDECKÁ
FAKULTA V OPAVĚ

Obor: Věcné pořádání

Klíčová slova: Pořádání informací, věcné pořádání informací, katalogizace, věcná katalogizace, katalogy, formální a obsahová analýza dokumentu, MDT, Metoda Konspektu, indexace, lexikální jednotka, selekční jazyky, řízené slovníky, pravidla RDA, Soubory věcných autorit

Anotace: Uvedení do problematiky věcného pořádání. Seznámení se základními odbornými termíny oboru.

Autor: **Mgr. Dagmar Staňová**

Obsah

ÚVODEM.....	6
RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNI OPORY.....	7
1 PŘEDMĚTOVÉ A SYSTEMATICKÉ POŘÁDÁNÍ INFORMACÍ – ZPRACOVÁNÍ FONDU A INFORMAČNÍ ANALÝZA	8
1.1 Zpracování knihovního fondu	8
1.2 Pořádkání informací – rozdělení	9
1.3 Informační analýza dokumentu.....	9
2 FORMÁLNÍ A OBSAHOVÁ ANALÝZA TEXTU	11
2.1 Formální analýza textu	11
2.2 Obsahová analýza textu.....	12
2.3 Rozdělení obsahové analýzy dokumentu	13
3 KLASIFIKACE VĚD 1 – VĚCNÉ POŘÁDÁNÍ	15
3.1 Bibliografický záznam, katalogizační záznam, katalogy	16
3.1.1 záhlaví, popisné údaje.....	16
3.1.2 obsahová charakteristika.....	17
3.1.3 Lokační údaje.....	17
3.1.4 služební údaje.....	17
3.2 Funkční požadavky na bibliografické záznamy	17
3.2.1 minimální záznam.....	18
3.2.2 doporučený záznam	18
3.3 Katalogy	18
3.4 Knihovnické standardy.....	19
3.4.1 Souborný katalog ČR.....	19
3.4.2 výměnný formát marc	19
3.5 Standardy pro věcnou katalogizaci	20
3.5.1 Národní autority	20
3.5.2 věcné autority národní knihovny ČR	21
3.5.3 PHNK – PŘEDMĚTOVÁ HESLA NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR.....	23
3.5.4 PRAVIDLA RDA (resource Description and Access).....	24
4 KLASIFIKACE VĚD 2 – UNIFIKACE KATALOGIZACE	26
4.1 Ústřední katalogizace v listkové formě.....	27

4.2	Sdílená katalogizace	27
4.3	Tvorba souborných katalogů	27
4.4	Katalogizace v knize	27
4.5	Využití záznamů České národní bibliografie	28
5	MDT: MEZINÁRODNÍ DESETINNÉ TRĚDĚNÍ	29
5.1	MDT – charakteristika	29
5.2	Základní třídy MDT	30
5.3	Znaky MDT	31
5.3.1	Znaky MDT- charakteristika, notace, symboly pomocné znaky	31
5.4	Verze klasifikačního systému MDT	35
5.4.1	Základní zdroj MDT	35
5.4.2	Druhy tabulek mdt	35
5.4.3	standardní znaky mdt	36
5.4.4	Vybrané znaky MDT	36
5.4.5	české mdt online	36
6	KONSPEKT, METODA KONSPEKTU	40
6.1	KONSPEKT – charakteristika, struktura	40
6.2	Metoda Konspektu	41
6.3	Konspektové schéma	42
7	SELEKČNÍ JAZYKY, DRUHY A TYPY SJ	46
7.1	Selekční jazyky – základní pojmy	46
7.2	Věcné selekční jazyky	47
7.3	Identifikační selekční jazyky	48
7.4	Systematické selekční jazyky	48
7.5	Předmětové selekční jazyky	48
7.6	Předmětové selekční jazyky – hlavní zásady používání	49
8	ZÁKLADY SJ – PŘEDMĚTOVÉ A SYSTEMATICKÉ POŘÁDÁNÍ	50
8.1	Předmětové pořádkání	50
8.2	Systematické pořádkání	50
9	SYNTAGMATICKÉ A PARADIGMATICKÉ VZTAHY LEXIKÁLNÍCH LEDNOTEK	52
9.1	Lexikální jednotka, vztahy, princip, prekoordinace a postkoordinace	52
9.2	Paradigmatické a syntagmatické vztahy	53
9.3	Princip prekoordinace a postkoordinace	53

10	AUTOMATICKÁ INDEXACE A METODY VSTUPNÍ ANALÝZY TEXTU	55
10.1	Indexace – typy a metody	55
11	VĚCNÉ POŘÁDÁNÍ A PRAVIDLA RDA, JEDNOTLIVÉ VĚCNÉ SELEKČNÍ ÚDAJE.....	57
11.1	Předmětová hesla	58
11.2	Tematická (věcná hesla) – věcné autority	61
11.2.1	Typy věcných autorit	61
11.2.2	hlavní zásady pro používání věcných autorit:.....	61
	Tvorba nových věcných autorit	62
11.2.3	Portál národní autority	62
12	VĚCNÉ POŘÁDÁNÍ 2 – VĚCNÉ POŘÁDÁNÍ V AUTOMATIZOVANÉM SYSTÉMU.....	64
12.1	Pole 600, 610, 611 a 630	65
12.2	Pole 648	67
12.3	Pole 650 – věcné téma	67
12.4	Pole 651	68
12.5	Pole 655	69
13	VĚCNÉ POŘÁDÁNÍ 3 – OBLASTI VĚCNÉHO POPISU V RÁMCI MINIMÁLNÍHO ZÁZNAMU MONOGRAFIE VE FORMÁTU MARC21	71
13.1	Oblast věcného popisu v rámci minimálního záznamu pro monografie v rámci MARC21.....	71
13.2	Formát Marc21 a přehled polí a podpolí se vztahem k věcnému popisu	72
13.3	Věcné pořádkání a RDA.....	73
	LITERATURA	75
	SHRNUTÍ STUDIJNÍ OPORY	77

ÚVODEM

Studijní opora je určena studentům bakalářského oboru knihovnictví.

Tato část slouží jako distanční opora k předmětu **Věcné pořádkání**.

Po prostudování tohoto modulu pochopíte:

- Co je předmětem věcného pořádkání
- Základní terminologii, která souvisí s věcným pořádkáním
- Formální a obsahovou analýzu dokumentu a proč je důležité ji používat
- Samotný proces věcné katalogizace, jeho pravidla, tvorby a typy katalogů
- Jednotlivé typy knihovnických standardů a blíže se seznámíte se standardy pro věcnou katalogizaci
- Co je to unifikace katalogizace, jak souvisí se sdílenou katalogizací
- Jaký je rozdíl mezi MDT a Konspektem
- Co jsou to selekční jazyky
- Co je to lexikální jednotka, co je to indexace a řízená indexace
- Tvorbu Předmětových hesel Národní knihovny
- Jak vypadá věcné pořádkání v automatizovaném knihovním systému a ve výměnném formátu MARC21
- Jak ovlivnily věcné pořádkání pravidla RDA

RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNIÍ OPORY

Cílem této studijní opory je uvedení do problematiky pořádkání informací, formální a obsahové analýzy textu, seznámení se s terminologií věcného pořádkání.

Dále je podstatné seznámení se s teoretickými základy selekčních jazyků, jednotlivými druhy a typy věcného pořádkání informací a příslušnými věcnými selekčními jazyky.

V závěru opory je vysvětleno zavedení a používání věcných selekčních údajů v automatizovaném knihovním systému, ve výměnném formátu MARC21 a seznámení se s novými katalogizačními i pravidly RDA.

1 PŘEDMĚTOVÉ A SYSTEMATICKÉ POŘÁDÁNÍ INFORMACÍ – ZPRACOVÁNÍ FONDU A INFORMAČNÍ ANALÝZA



RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Úvodní kapitola vás seznámí se základními pojmy, které souvisí se zpracováním fondu a pořádáním informací.



CÍLE KAPITOLY

- Naučit se rozlišit vstupní a výstupní zpracování knihovního fondu
 - Pochopit důležitost informační analýzy v pořádání informací
-

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY



Zpracování dokumentu, vstupní a výstupní zpracování, pořádání informací, identifikační pořádání, věcné pořádání, informační analýza dokumentu

1.1 Zpracování knihovního fondu

Zpracování dokumentů je proces vytvoření bibliografických nebo katalogizačních záznamů, při kterém se používají metody analýzy, syntézy, redukce informací komprimací či výběrem.

Rozlišujeme **vstupní zpracování** (jmenné, věcné zpracování, vytváření obsahové charakteristiky) a **výstupní zpracování**, které je součástí poskytovaných bibliograficko-rešeršních, referenčních a konzultačních služeb uživatelům knihoven.

Zpracování dokumentů je zhotovování záznamů pro katalogy (online katalogy) nebo bibliografie. Obvykle zpracováním dokumentů rozumíme právě **vstupní zpracování**, tedy vytváření katalogizačních (bibliografických) záznamů v knihovnách. Toto zpracování provádí katalogizátoři za účelem **pořádání informací**.

1.2 Pořádkání informací – rozdělení

Pořádkání informací zahrnuje vytváření organizovaných souborů identifikačních a obsahových informací získaných informační analýzou dokumentu podle předem stanoveného systému.

Podle typu vstupních informací se rozlišuje: **identifikační (jmenné) pořádkání informací** a **věcné pořádkání informací**. Pořádkání informací je jejich zařídování mezi ostatní informace tak, aby se daly kdykoli vyhledat.

Při pořádkání jde o to, že informace sdělované **tvůrcem (původcem)** a obsažené v dokumentu zpracujeme tak, aby se zařídily mezi ostatní informace způsobem, aby je bylo možno kdykoliv vyhledat podle různých potřeb a hledisek.

Rozeznáváme **identifikační pořádkání**, neboli **jmennou katalogizaci**, kdy si všímáme **identifikačních (formálních) údajů**, kterými rozlišíme jednotlivé dokumenty (**autor, název, pořadí vydání, nakladatelství, počet stran** apod.) a **věcné pořádkání** neboli **věcnou katalogizaci**, kdy formulujeme obsahové údaje o dokumentu (**klíčová slova, žánr** atd.)

Podle způsobu vyjádření obsahu rozlišujeme věcnou katalogizaci na **systematické pořádkání** (systematické třídění: MDT, KONSPEKT) a **předmětové pořádkání** (heslování, klíčová slova). Při zpracovávání dokumentů následně vytváříme **katalogizační záznamy**.

1.3 Informační analýza dokumentu

Každý dokument – informační pramen tvořený hmotným nosičem a na něm fixovanou informací – lze podrobit **informační analýze**.

Cílem této speciální metody je rozložit dokument na části nebo prvky, pochopit jejich vnitřní strukturu a získat tak informace, které dokument charakterizují z formálního i obsahového hlediska.

Výsledek informační analýzy představuje **sekundární informace** (informace o informacích) vytvořená prostřednictvím přirozeného jazyka nebo prostřednictvím formalizovaného selekčního jazyka.

Informační analýza se s ohledem na přesnost a úplnost obvykle provádí přímým studiem daného dokumentu, tzv. **metodou de visu** (s dokumentem v ruce). V praxi se rozlišují dva základní druhy informační analýzy – **formální a obsahová analýza**.

SHRNUTÍ KAPITOLY

V úvodní části jsme se zabývali základem pořádkání jako takového a to zpracováním dokumentu, při kterém jsme si blíže objasnili postupy zpracování a základní analýzu dokumentu.



OTÁZKY (PRAVDA – NEPRAVDA)

PRAVDA – NEPRAVDA

1. Zpracováním dokumentů se zhotovují záznamy pro katalogy.
 2. Pořádání informací je věcné zpracování dokumentů.
 3. Mezi výstupní zpracování je zahrnuto vytváření obsahové charakteristiky.
 4. Mezi předmětové pořádní patří MDT.
 5. Metoda de visu = sekundární výstup informační analýzy.
-

2 FORMÁLNÍ A OBSAHOVÁ ANALÝZA TEXTU

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Nedílnou součástí pořádkání informací je analýza textu. Rozlišuje se podle toho, jestli se zabývá identifikací dokumentů nebo jeho obsahem. Tato kapitola má za úkol nás pouze obecně seznámit s obsahovou analýzou, jejíž podstata bude objasněna v následujících částech opory.

CÍLE KAPITOLY

- Zjistit podstata formální a obsahové analýzy textu
- Ujasnit si její důležitost v pořádkání informací

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Formální analýza textu, bibliografický záznam, obsahová analýza, anotace, referát

2.1 Formální analýza textu

Formální (identifikační) analýza se soustředí na formální charakteristiky dokumentu, které umožňují dokument jednoznačně určit, označit (identifikovat) a odlišit od ostatních, formálně podobných dokumentů. Při její realizaci se postupuje následovně:

- stanoví se druh dokumentu
- určí se jednotka pro zpracování (ovlivní hloubku zpracování dokumentu)
- stanoví se základní a doplňkové prameny popisu
- zjistí se identifikační údaje

Při zjišťování identifikačních údajů se vychází ze základních a doplňkových pramenů popisu, které u tištěných knižních dokumentů představují **titulní list, rub titulního listu a tiráž**. V případě obrazových, zvukových, audiovizuálních či multimediálních dokumentů se údaje získávají ze **samotného nosiče**, případně také z příslušného obalu, pouzdra (štítek, etiketa) či doprovodného textového materiálu (je-li součástí dokumentu).

Výsledkem formální analýzy je souhrn údajů tvořících strukturu popisné části jmenného záznamu.

Jedná se především o:

- název a podnázev,
- údaje o původcích (autor, překladatel, ilustrátor)
- označení vydání (pořadí a druh)
- nakladatelské údaje (místo vydání, nakladatel, rok vydání)
- údaje o rozsahu (počet stran, ilustrace, doprovodný materiál)
- poznámky
- standardní číslo

Uvedené údaje jsou následně zpracovány v podobě **bibliografického záznamu nebo bibliografické citace**. Kterýkoli z těchto identifikačních údajů tak může plnit funkci **selekčního údaje**, podle něhož jsou jednotlivé informace i odpovídající dokumenty vyhledávány.

Tvorbu záznamu či citace upravují striktně vymezená pravidla identifikace i transformace údajů. Z tohoto důvodu by měl být výsledný identifikační záznam **jednotný**, v souladu s mezinárodně platnými pravidly. Kvalitně provedená identifikační analýza zvyšuje informační potenciál daného informačního systému a napomáhá procesu obsahové analýzy.

2.2 Obsahová analýza textu

Obsahová analýza se na rozdíl od formální analýzy zaměřuje na věcnou charakteristiku – **obsah dokumentu nebo jeho částí**. V širším kontextu patří k výzkumným metodám využívaným v kvantitativním i kvalitativním výzkumu v humanitních a sociálních vědách. Dále však bude tato problematika popsána pouze v užším, knihovnickém kontextu, kde je její pojetí poněkud specifické.

Cílem obsahové analýzy je původnímu textu porozumět, co nejrychleji a nejpresněji proniknout k jeho podstatě, zkrátit ho (redukovat) a vybrat z něj nejčastěji následující informace:

- obsah, předmět či téma
- časové hledisko
- prostorové hledisko

- čtenářské určení
- formu zpracování dokumentu

Při této činnosti se mohou vyčlenit určité části původního textu, které pak zachovávají strukturu primárního dokumentu. Možné je také původní text přeformulovat a přetvořit do nové podoby. Tento text je redukován nerovnoměrně, nicméně vychází z jazyka zpracovatele a může tak být srozumitelnější.

Výsledkem **obsahové analýzy** je slovní vyjádření obsahu dokumentu v přirozeném jazyce nebo souhrn věcných selekčních údajů předmětového či systematického selekčního jazyka.

Redukovaný obraz dokumentu vyjádřený přirozeným jazykem má podobu **anotace, referátu či recenze**. V případě věcných selekčních údajů se obvykle jedná o **klíčová slova, předmětová hesla, deskriptory, případně znaky systematického selekčního jazyka (například MDT)**. Vždy je však cílem předem neurčitelná množina výrazů, která představuje obraz nebo profil dokumentu a reprezentuje ho. Přitom odpovídá na otázku, co je obsahem sdělení, nikoli proč toto sdělení vzniklo.

Oproti formální analýze dokumentu zde nelze jednoznačně stanovit přesnou podobu výsledku celé činnosti.

Při obsahové analýze je totiž nutné zohlednit:

- funkci informačního systému, pro který se vytváří, potřeby uživatele, jemuž je určena
- význam a rozsah analyzovaného dokumentu
- jednotlivá obsahová hlediska
- důležitost konkrétních témat

Výsledný selekční obraz slouží k vyhledání záznamu tohoto dokumentu a usnadňuje uživateli rozhodnutí, zda si dokument vybrat a blíže se s ním seznámit. Při jeho tvorbě se postupuje v jednotlivých krocích.

2.3 Rozdělení obsahové analýzy dokumentu

Skutečná obsahová analýza spočívá v tom, že katalogizátor vytváří klíčové pojmy vystihující nejpodstatnější informace o dokumentu. Ty k pořádkání nepoužívá přímo (v tzv. přirozeném jazyce, kterým o dokumentu přemýšlí nebo kterým píše autor). Musí je upravit, přeložit do tzv. **selekčního jazyka**, do tvaru, v němž je bude možno účelně pořádat a jednoznačně vyhledat.

Existují dva základní typy věcných selekčních jazyků používané pro dva základní typy věcného pořádku informací:

- **systematické pořádku**
- **předmětové pořádku**

Obsahová analýza se používá také při sestavování redukovaných textů připojovaných k záznamům – anotací a referátů. Ty nás ale v tomto modulu zajímat nebudou.

Pro správný postup obsahové analýzy existuje norma **ČSN 010174=ISO 5963 Metody analýzy dokumentu**. V normě se např. vyjmenovávají neopomenutelné položky tištěného dokumentu, které musí katalogizátor prohlédnout.

Jsou to: název, referát, notace na obálce, obsah, úvod, úvodní věty, závěr, ilustrace, tabulky, grafy, zvýrazněná slova, podtržená, jiný druh písma.

SHRNUTÍ KAPITOLY

V této kapitole jsme se podrobněji zabývali formální a obsahovou analýzou textu, která je nedílnou součástí při zpracování dokumentu. Zmínili jsme nutnost rozdělení analýz, protože každá z nich se zaměřuje na odlišné informace. Nastínili jsme rozdělení obsahové analýzy, které bude podrobněji charakterizováno v jiné kapitole k tomu určené.



OTÁZKY (PRAVDA – NEPRAVDA)

6. Formální analýzu lze jinak nazvat analýzou identifikační.
7. Výsledný zpracovaný identifikační záznam nemusí být vázán pravidly a nemusí být jednotný.
8. Souhrn údajů popisujících části jmenného záznamu je výsledkem obsahové analýzy.
9. Věcné pořádku se rozlišuje na systematické a předmětové.
10. Formální obsahová analýza tvoří celek a nelze ji oddělit nebo opominout.

3 KLASIFIKACE VĚD 1 – VĚCNÉ POŘÁDKÁNÍ

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Tato kapitola je věnována věcné katalogizaci a knihovnickým standardům, které jsou nedílnou součástí věcného popisu.

CÍLE KAPITOLY

- Pochopit systém věcného pořádkání informací
 - Naučit se rozlišovat jednotlivé knihovnické standardy a standardy pro věcné pořádkání
 - Umět pojmenovat a rozlišit typy věcných autorit
-

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Věcná katalogizace, věcné pořádkání, katalogizační záznam, bibliografický záznam, FRBR, knihovnické standardy, věcné autority, předmětová hesla, pravidla RDA

Věcná katalogizace, která se také může pojmenovat jako:

- věcné pořádkání informací
- věcný popis
- věcné zpracování

je označována jako odborná knihovnická činnost, jejímž cílem je prostřednictvím obsahové analýzy zpracovat selekční obraz dokumentu a vytvořit věcný katalogizační záznam. **Věcná katalogizace** je nedílnou součástí katalogizace a navazuje na **jmennou katalogizaci** (jmenného pořádkání informací, jmenného popisu, jmenného zpracování).

U věcného pořádkání jde odborně o proces tvorby věcných selekčních údajů a jejich přidělování dokumentům.

3.1 Bibliografický záznam, katalogizační záznam, katalogy

Výstupem procesu **katalogizace (jmenné i věcné)** je katalogizační záznam. Ten umožňuje přístup knihovnímu fondu a to prostřednictvím údajů o lokaci z formálních a obsahových znaků dokumentů a informují o jeho základních údajích (autor, název, téma atd.) a jeho fyzickém umístění.

Bibliografický záznam je ověřený a standardizovaný soubor údajů o bibliografickém zdroji. Skládá se z bibliografického popisu, selekčních údajů, obsahové charakteristiky, lokačních, exemplářových a kódovaných údajů. Slouží k identifikaci a zajištění přístupu dokumentu. Je vytvořený jednotně, má danou formální úpravu záznamu a má danou strukturu.

Katalogizační záznam je definován jako druh bibliografického záznamu. Původně byl rozlišován od bibliografického záznamu tím, že obsahoval lokační údaje o dokumentu. Katalogizační záznam byl původně záznam pro katalog a bibliografický záznam byl záznamem pro bibliografii.

Dříve se pro zpracovaný **katalogizační záznam** používaly standardizované katalogizační lístky rozměru 125x75 mm, které byly vytištěny a uloženy v **klasickém, lístkovém katalogu**. Dnes, v době automatizovaných knihovních systémů jsou katalogizační záznamy uloženy v elektronickém katalogu a vyhledatelné v **elektronickém katalogu, tzv. OPACu**.

Složení struktury bibliografického záznamu:

- Záhloví
- Popisné údaje
- Obsahová charakteristika
- Lokační údaje
- Služební údaje

3.1.1 ZÁHLAVÍ, POPISNÉ ÚDAJE

Záhloví a popisné údaje jsou doménou jmenného popisu. Záhloví obsahuje jméno autora v **unifikovaném tvaru (příjmení, jméno)** a popisné údaje jsou rozděleny do 7 oblastí údajů. Pořadí údajů a interpunkce mezi a v jednotlivých oblastech je závazné.

Schéma údajů:

Údaje o názvu a odpovědnosti. – Údaje o vydání. – Nakladatelské údaje. – Údaje fyzického popisu. – Údaje o edici. – Údaje poznámky. – Údaje o standardním čísle a dostupnosti.

3.1.2 OBSAHOVÁ CHARAKTERISTIKA

Obsahová charakteristika vyjadřuje obsah dokumentu. Je to nejdůležitější oblast pro věcnou katalogizaci. Je to nepovinný údaj v bibliografickém záznamu a je výsledkem obsahové analýzy, která vychází z obsahových údajů, mezi které patří:

- Název a podnázev
- Původce (autoři, překladatelé, ilustrátoři atd.)
- Nakladatelské údaje
- Vročení
- Úvod, předmluva, doslov, obsah a rejstříky

Cílem obsahové analýzy je obsahová charakteristika dokumentu, která má podobu **anotace** nebo **referátu**.

3.1.3 LOKAČNÍ ÚDAJE

Lokační údaje uvádějí konkrétní místo uložení exempláře dokumentu (knihovní jednotky) v knihovně.

3.1.4 SLUŽEBNÍ ÚDAJE

Služební údaje slouží pro vnitřní potřebu knihovny. Může zde být uvedeno přírůstkové číslo dokumentu, datum vytvoření záznamu nebo zkratka katalogizátora.

3.2 Funkční požadavky na bibliografické záznamy

Funkční požadavky na bibliografické záznamy jsou blíže charakterizovány v publikaci IFLA, která byla vydána v roce 1998. Tato studie měla snahu definovat **entity**, tj. potřeby uživatelů záznamů. Zjišťovala funkčnost bibliografických záznamů a snažila se zefektivnit proces katalogizace, snížit náklady a minimalizovat údaje v bibliografickém záznamu.

Základem této studie je konceptuální model na podporu dalšího vývoje pravidel bibliografického popisu, tzv. model **FRBR**.

FRBR (Functional Requirements for Bibliographic Records) nebo také česky **Funkční požadavky na bibliografické záznamy** tvoří základ pro nová katalogizační pravidla RDA, která začala platit od května 2015.

Podle rozsahu uváděných údajů se bibliografické záznamy dělí podle české katalogizační politiky na:

- Minimální záznam
- Doporučený záznam

- Záznam pro ČNB

3.2.1 MINIMÁLNÍ ZÁZNAM

Minimální záznam je katalogizační záznam obsahující nezbytně nutné prvky bibliografického popisu, které představují minimální povinný rozsah záznamu pro konkrétní souborný katalog.

3.2.2 DOPORUČENÝ ZÁZNAM

Rozsah a obsah minimálního záznamu byl stanoven tak, aby obsahoval minimum údajů, které umožní základní identifikaci dokumentu a jeho vyhledání. Pro větší knihovny byla stanovena tzv. doporučená úroveň záznamu, tj. minimální záznam rozšířená o další významné atributy.

3.3 Katalogy

Jedním z výsledků práce katalogizátora jsou katalogy. Katalogy informují o dokumentech ve fondu a umožňují jejich vyhledávání podle **lokačních značek (signatur)**.

Informují o existenci děl určitého autora, s určitým názvem, o určitém tématu, upozorňují na literaturu, kterou knihovna vlastní. Jsou vytvářeny podle určitého plánu a přesných pravidel.

DĚLENÍ KATALOGŮ:

- **podle zpracování:**

tradiční (lístkové)

elektronické (počítačové, strojové)

- **podle nosiče katalogizačního záznamu:**

na papírovém nosiči (lístkové, svazkové)

katalogy na mikromédiích (na mikrofilmech a mikrofiších)

online katalogy (OPAC)

- **podle selekčních údajů, tedy podle jakého rejstříku hledáme:**

jmenné (podle autorů)

názvové, předmětové, systematické

- **podle typu dokumentů:**

katalogy neperiodických publikací (monografií)

seriálů (pokračujících zdrojů)

katalog firemní literatury apod.

- **podle určení:**

čtenářské (uživatelské)

služební

3.4 Knihovnické standardy

Za **knihovnický standard** (v rámci věcného pořádkání) je možné označit nástroj pro dosahování, udržování a zvyšování kvality věcného zpracování. Cílem takových standardů je umožnění kooperace při vytváření katalogizačních záznamů a podpora spolupráce knihoven v automatizovaných knihovnických systémech.

Pro knihovny, které přispívají svými záznamy v elektronické podobě do **Souborného katalogu ČR**, jsou od května 2015 závazné tyto knihovnické standardy:

- **Výměnný formát MARC21** (URČUJE, KAM ZAPISOVAT ÚDAJE)
- **Pravidla RDA pro katalogizaci** (URČUJÍ, JAK ZAPISOVAT ÚDAJE)
- **Minimální záznam pro Souborný katalog ČR**

3.4.1 SOUBORNÝ KATALOG ČR

Souborný katalog ČR je elektronická databáze, kterou od roku 1955 spravuje a rozšiřuje Národní knihovna ČR. Obsahuje údaje o knihovním fondu českých knihoven a institucí, které přispívají do katalogu svými záznamy.

Je nutno dodržovat pravidla přispívání, odesílání a využívání záznamu do SK ČR, která jsou uvedena na oficiálních stránkách www.caslin.cz

3.4.2 VÝMĚNNÝ FORMÁT MARC

Pro tvorbu a mezinárodní výměnu strojově čitelných bibliografických záznamů byly již v 60. letech 20. století vytvořeny **tzv. komunikativní, výměnné formáty**. V České republice se výměnné formáty začínají používat v 90. letech 20. století, v souvislosti se zaváděním automatizace do knihoven.

Nejdříve se používal od roku 1996 výměnný formát UNIMARC a od roku 2003 výměnný formát MARC, který se využíval v některých institucích souběžně s UNIMARCEM. Od května 2015 jsou již spojena pouze s formátem MARC21 (verze).

TDKIV definuje **výměnný formát** jako „Standardizovaný formát struktury bibliografického, katalogizačního záznamu, autoritního záznamu, klasifikačních údajů, sloužící pro výměnu dat mezi jednotlivými informačními institucemi anebo systémy.

Stanoví povinné údaje pro výměnu, pořadí údajů, jejich odpovídající kódová označení a pravidla použití!.

3.5 Standardy pro věcnou katalogizaci

- **NÁRODNÍ AUTORIT (VĚCNÉ AUTORIT)**
- **FORMÁT MARC21/AUTORIT**
- **PŘEDMĚTOVÁ HESLA NÁRODNÍ KNIHOVNY (PHNK)**
- **PRAVIDLA RDA**
- **INFORMAČNÍ MATERIÁLY NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR**
- **METODA KONSPEKTU**
- **MDT – MEZINÁRODNÍ DESETINNÉ TRÍDĚNÍ**

Dva uvedené standardy: MDT a Metoda Konspektu jsou rozebrány v kapitolách níže a formát MARC21 vysvětlen v podkapitole: Knihovnické standardy.

3.5.1 NÁRODNÍ AUTORIT

Autoritu, tj. autorizovaný bibliografický údaj definuje TDKIV jako: „ověřenou a směrodatnou, standardizovanou podobu jména personálního nebo korporativního autora, geografického jména, názvu dokumentu nebo výraz věcného selekčního jazyka.“

Autority se dělí na:

- **Jmenné** (jména osob, rodin a rodů, korporace, názvy akcí)
- **Věcné (podrobněji níže)**

Autoritní záznamy jsou shromažďovány a seříděny v databázích, v tzv. souborech autorit a většinou jsou součástí knihovního katalogu.

Nejdůležitějším prvkem autoritního záznamu je autorizovaný selekční údaj, tzn. slovní vyjádření pro daný pojem, který je preferovaný.

Za **Soubor autorit** je považován:

- Soubor ověřených a unifikovaných jmenných a věcných údajů, určených pro zpracování a vyhledávání dokumentů

Národní knihovna ČR zprovoznila a buduje portál Národních autorit na adrese: <http://authority.nkp.cz>

Soubor Úpravy Zobrazit Oblíbené položky Nástroje Nápověda

KOSMAS.cz - vaše internet... Katalog MSVK - Základní... Katalogy a databáze NK ČR Zadávání dat - MSK vědec... abz.cz slovník cizích slov ...

Databáze Národní knihovny ČR

Konec Přihlášení Databáze DÍŘI báze Nastavení Otázky Aktualní báze: AUT
Vyhledávání / Rejstříky Výsledky dotazu Předchozí dotazy Schránka Historie Nápověda

Základní vyhledávání Rozšířené vyhledávání Vyhledávání CCL Návrh nové autority

AUT - Databáze národních autorit NK ČR

Základní vyhledávání Soubor tematických autorit Soubor geografických autorit Soubor formálních autorit

Informace o Národních autoritách ČR

Vyberte údaj pro vyhledávání: Všechny údaje

Zadejte slovo nebo slovní spojení: OK Vyčistit formulář

Blížkost slov? Ne Ano

Prohlížení rejstříků

Vyberte rejstřík k prohlížení: Jméno osobní OK Vyčistit formulář

Zadejte heslo k otevření rejstříku:

Nejčastější dotazy za poslední měsíc:

1 soukromé střední odborné ... 1951 1928-1990 ištvan ... 2 náměstí most česko
areál bojiště bitvy 1813 ... baauer alois biblické citáty biografie čapek čapek josef čapek karel říšek karel
domažlice gymnázium domažlice městské kulturní domažlice městský úřad genealogie ge129747
hanuš svačina havránek bohuslav hlasny josef hudební skupina jaromír borecký jaroslav zaoráček karel čapek
lůčky ružomberok slovensko magnesia litera maloto shinohara manning mnichovská dohoda modlitby paustevník
pavel floss pieter ambro 1843-1906 poezie pohádky průcha jaroslav příběhy romány sedlák jiri
slovenské komorné divadlo ... slovníky thomas hylland eriksen učebnice unidroit úvahy vávra josef

3.5.2 VĚCNÉ AUTORITY NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR

Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) definuje věcnou autoritu jako: „Souhrnné pojmenování pro autoritní termíny označující téma, formu, druh či fyzické vlastnosti dokumentu nebo pro autoritní klasifikační znaky.“

Soubor věcných autorit představuje národní standard pro věcné pořádkání a vyhledávání informací. Zohledňuje a respektuje mezinárodní standardy a je určen zejména pro využití v knihovnách s rozsáhlým univerzálním fondem.

Soubor věcných autorit by měl sloužit především jako:

- nástroj standardizace a unifikace věcných selekčních údajů na národní úrovni
- nástroj pro sdílenou katalogizaci
- nástroj integrace a unifikace věcných selekčních jazyků různých typů
- podpora vzniku vícejazyčného pořadacího systému
- uživatelsky vstřícný rešeršní nástroj.

Mezi věcné autority NK ČR patří:

- **SOUBORY TEMATICKÝCH AUTORIT**
- **SOUBORY CHRONOLOGICKÝCH AUTORIT**

- **SOUBORY GEOGRAFICKÝCH AUTORIT**
- **SOUBORY FORMÁLNÍCH AUTORIT**
- **AUTORITNÍ SOUBOR METODY KONSPEKTU**
- **MDT**

SOUBORY TEMATICKÝCH AUTORIT

Řízený abecedně uspořádaný soubor věcných selekčních údajů, lexikálních jednotek, mezi nimiž jsou vyjádřeny základní sémantické vztahy. Je určen ke zpracování a vyhledávání dokumentů a v nich uložených informací.

Autoritní záznamy tematických termínů jsou zdrojem ověřených a unifikovaných autorizovaných selekčních údajů, témat označujících abstraktní entity, vědní a umělecké obory, objekty i specifické entity označující události a akce. Používají se jako nástroj sjednocení katalogizační praxe v oblasti tematických autorit.

CHRONOLOGICKÉ AUTORITY

Používají se jako vstupní prvek bez dalších zpřesnění (roky nebo rozmezí let), případně jako chronologické zpřesnění (obecnější časová období, např. století).

GEOGRAFICKÉ AUTORITY

V souboru autorit jsou druhem věcné autority obsahující geografické jméno. Soubor geografických autorit obsahuje autoritní záznamy geografických názvů. Slouží jako zdroj ověřených a unifikovaných geografických záhlaví a nástroj sjednocení katalogizační praxe v oblasti geografických názvů. Z hlediska uživatele přispívá ke snadnému a rychlému vyhledání dokumentů a informací v nich obsažených pomocí geografických jmen.

Geografická autorita je druh autority obsahující geografické jméno. V případě kartografických dokumentů se většinou přidávají geografické autority, jež se ověřují v rejstříku autorit Národní knihovny.

Geografické jméno použité jako vstupní prvek může obsahovat vysvětlující, tzn. upřesňující pojmy, kvalifikátory, které se zapisují do téhož podpole v kulatých závorkách. Ke jménu místa (jinému než název země či státu) se připojuje jméno rozsáhlejšího územního celku ve funkci doplňku, tj. konkrétní místa se kvalifikují názvem státu, ve kterém se lokalita nachází. Jako doplněk se používá poslední (nejnovější) forma názvu státu.

Příklad: *Bělehrad (Srbsko)*

Pokud se nachází lokalita na území dvou států, doplňuje se o názvy obou států, uvádějí se v abecedním pořadí v závorce a jsou propojeny spojkou „a“.

Příklad: *Krkonoše (Česko a Polsko: pohoří)*

Národní knihovna ČR vytváří a spravuje **Soubor geografických autorit**, jenž obsahuje autoritní záznamy geografických názvů. Slouží jako zdroj ověřených a unifikovaných záhlaví a nástroj sjednocení katalogizační praxe v oblasti geografických názvů.

SOUBOR FORMÁLNÍCH DESKRIPTORŮ

Soubor formálních autorit obsahuje autoritní záznamy formálních deskriptorů, které označují žánr nebo formu dokumentu. Slouží jak zdroj ověřených a unifikovaných záhlaví označující žánry a formy dokumentů.

Používá se jako nástroj sjednocení katalogizační praxe v oblasti forem a žánrů dokumentů. Z hlediska uživatele přispívá ke snadnému a rychlému vyhledávání dokumentů pomocí formálních deskriptorů.

Soubor základních formálních deskriptorů lze najít zde: <http://authority.nkp.cz/vecne-autority/soubor-formalnich-deskriptoru-1/soubor-zakladnich-formalnich-deskriptoru>

3.5.3 PHNK – PŘEDMĚTOVÁ HESLA NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR

Soubory tematický, geografických, formálních i chronologických autorit vycházejí z databáze PHNK. Hesla jsou budována Národní knihovnou ČR a jsou základem pro soubor věcných autorit.

Základní charakteristika PHNK:

- slovní vyjádření obsahu, případně formy dokumentu na základě obsahové analýzy
- sestává z jednoho nebo více prvků (vstupní prvek + zpřesnění)
- každý prvek musí být ve shodě se souborem věcných autorit
- vychází z pravidel pro tvorbu **LCSH (Library of Congress Subject Headings – předmětová hesla Kongresové knihovny)**, pro jména osob, korporací a geografické názvy platí pravidla AACR2R
- předmětová hesla se používala hlavně v předmětových katalogích a kartotékách, v bibliografických záznamech a seznamech, ve věcných rejstřících
- systémy předmětových hesel byly vytvářeny v jednom národním jazyce
- pomocí předmětových hesel se zpracovávala převážně odborná literatura (včetně periodických publikací)

OBECNÁ PRAVIDLA, KTERÁ PLATILA PRO TVORBU HESEL PHNK:

- všechny důležité informace ve vstupním prvku

- zpřesňující prvky jsou shodné s autoritním záhlavím
- jako tematické zpřesnění se uvádí přesně dané termíny, které samy o sobě nemají význam
- použijí se nejvýše dva zpřesňující prvky, pokud je potřeba další zpřesnění, raději se použije další heslo

POŘADÍ:

heslo – geografický termín – chronologický termín – zpřesnění

heslo – zpřesnění – chronologický termín

heslo – geografický termín – chronologický termín

PŘÍKLAD:

dějiny architektury – Česko – 20. stol.

rekonstrukce staveb – dějiny – 20. stol.

politická krize – Alžírsko – 20. stol.

3.5.4 PRAVIDLA RDA (RESOURCE DESCRIPTION AND ACCESS)

Pravidla RDA vznikla jako nástupce dosavadních nejrozšířenějších pravidel AACR2R (Anglo-amerických katalogizačních pravidel). Pravidla vycházejí z modelů FRBR i když jsou kompatibilní s pravidly AACR2R.

Vývoj pravidel RDA probíhal od roku 2005 a definitivní verze byla publikována v roce 2010. Po jejich dokončení se přestalo pracovat na změnách a aktualizacích v AACR2R.

Nová katalogizační pravidla přinášejí výrazné změny v bibliografickém popisu dokumentů, především ve jmenném popisu. V záznamech podle RDA se lze setkat nejen s jinou podobou některých údajů, ale i s jinými poli a podpoli.

Změnou, která se týká všech částí záznamu, je zápis bibliografických údajů přesně tak, jak se vyskytují na popisovaném zdroji, tzn. žádné zkracování slov, opravy nepřesností a chyb tisku, žádné vypustky, žádné nahrazování slovních vyjádření číslicemi apod.

V Česku pravidla RDA platí od 1. května 2015.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Kapitola Věcné pořádkání je obsáhlejší než předchozí a podrobněji charakterizuje činnosti, která souvisí přímo s věcným popisem (věcnou katalogizací).

OTÁZKY (PRAVDA – NEPRAVDA)



11. FRBR jsou nová katalogizační pravidla platná od roku 2015.
 12. Katalogizační záznam je druh bibliografického záznamu.
 13. Věcné pořádkání = jmenný popis.
 14. Záhloví = jmenný selekční údaj, který je součástí jmenného popisu.
 15. Cílem obsahové analýzy je katalogizační záznam.
-

4 KLASIFIKACE VĚD 2 – UNIFIKACE KATALOGIZACE

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Centralizovaná tvorba záznamů je základem pro unifikaci dokumentů, která je představena v této části opory.

CÍLE KAPITOLY

Pochopit a definovat centralizovanou tvorbu záznamů, unifikaci katalogizace a sdílenou katalogizaci.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Sdílená katalogizace, ústřední katalogizace, souborný katalog, katalogizace v knize

Unifikace katalogizace souvisí se sdílenou katalogizací, tzn. s **centralizovanou tvorbou katalogizačních záznamů**. Online katalogy a internet umožnily propojení katalogů, výměnu záznamů, možnost prohlížet katalog na vzdálených místech, v cizích knihovnách, v cizích zemích. Aby si informační pracovníci ze vzdálených institucí vždy rozuměli a mohli si záznamy i vyměňovat (sdílet je), je potřeba mít jednotná pravidla (standards) a postupy.

Ve jmenném popisu byla proto zavedena norma ISBD a na ně navazující katalogizační pravidla RDA (související se zavedením automatizovanými knihovními systémy). V dnešní době je pro katalogizování velmi důležitá centralizace katalogizačních záznamů, což práci zrychluje a zefektivňuje.

Mezi centralizovanou tvorbu záznamu patří:

- Ústřední katalogizace v lístkové formě
- Sdílená katalogizace
- Tvorba souborných katalogů
- Katalogizace v knize
- Využití záznamů České národní bibliografie

- Kombinace uvedených způsobů

4.1 Ústřední katalogizace v lístkové formě

Tento typ byl zásadní v době tvorby lístkových katalogů. Dokumenty se zpracovávaly pro potřeby určité soustavy knihoven v některé ústřední knihovně či centru např. kooperativní katalogizace.

4.2 Sdílená katalogizace

Katalogizace v automatizovaném knihovním systému, kdy si zúčastněné knihovny přírůstky nekatalogizují samy, ale využívají záznamy, které jsou zpracovány a uloženy v bibliografických centrech a jsou zpřístupněny v dialogovém režimu. Záznamy jsou pak přístupné spolupracujícím knihovnám. Katalogizační záznamy se ukládají do souborného katalogu a kopírují se do lokálních katalogů knihoven, které mají stejný dokument.

4.3 Tvorba souborných katalogů

Souborné katalogy obsahují záznamy dokumentů více než jedné knihovny nebo informační instituce. Mohou to být knihovny jednoho okresu, státu, soustavy knihoven určitého oboru apod. Je třeba si pamatovat, že záznamy vždy obsahují **sigly** (lokační značky knihoven), které identifikují, ve které informační instituci (knihovně) dokument je.

Naše největší reálné souborné katalogy jsou **Souborný katalog České republiky**, SKAT (katalog systémů LANius a CLAVIUS).

4.4 Katalogizace v knize

Cataloguing in Publication = CIP

Katalogizační záznam vytváří v ČR Národní knihovna, v době, kdy kniha ještě není vydána nebo v průběhu vydání na základě poskytnutí informací o knize od samotných autorů, nakladatelů či vydavatelů.

Najdete ji většinou na rubu titulního listu. Obsahuje jmennou i věcnou katalogizaci včetně Konspektu, MDT a klíčových slov.

Katalogizátor jen záznam překontroluje, jestli souhlasí s dokumentem a zapíše do systému. Tento proces katalogizátorům velmi urychluje práci, ale katalogizaci v knize obsahují zatím jen odborné knihy některých nakladatelství, např. Portál.

4.5 Využití záznamů České národní bibliografie

Předpokladem je zpracování podle stejných pravidel. Záznamy jsou jednotné (výstup na CD ROM či online), knihovny je doplní pouze vlastními lokačními údaji.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Kapitola zaměřená na sdílenou katalogizaci, tzn. jak co nejefektivněji a nejpřesněji zpracovat záznamy, aby došlo k ušetření času a přitom byla zachována kvalita zpracovaných záznamů. Podrobněji jsme se zaměřili na jednotlivé typy centralizované tvorby záznamů.



OTÁZKY (PRAVDA – NEPRAVDA)

16. Pro katalogizování je klíčová centralizace záznamů.
17. U katalogizace v knize vytváří katalogizační záznam dané nakladatelství.
18. Unifikace katalogizace souvisí pouze s věcným pořadáním.
19. Ústřední katalogizace probíhala pouze v době lístkových katalogů.
20. Sigla je vyjádření místa uložení knihovní jednotky v knihovním fondu.

5 MDT: MEZINÁRODNÍ DESETINNÉ TŘÍDĚNÍ

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Mezinárodní desetinné třídění je nedílnou součástí systematického pořádkání. V této kapitole se seznámíme s hierarchií MDT, se znaky a s vyjádřením notace pomocí složených znaků a symbolů.

CÍLE KAPITOLY

- Shrnout poznatky o tvorbě a možnostech aplikace MDT
- Naučit se používat symboly a znaky rozšiřující základní třídy MDT
- Popsat verze klasifikačního systému Mezinárodního desetinného třídění

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

MDT, třídy MDT, znaky MDT, symboly, pomocné znaky, klasifikační systém MDT

5.1 MDT – charakteristika

MDT – mezinárodní desetinné třídění

UDC – Universal Decimal Classification (označení v angličtině)

- nejrozšířenější systematický selekční jazyk v ČR a od roku 1956 jej UNESCO doporučuje pro střední Evropu (výjimkou je VB)
- třídění vzniklo z DDT – Deweyho desetinného třídění, které má mezinárodní anglický název DDC (nejrozšířenější třídění ve světě)
- dalším známým používaným tříděním je Třídění kongresové knihovny ve Washingtonu LCC (Library of Congress Classification)
- notace MDT je číselná, desetinná

Melvil Dewey (1851-1931) byl významný americký knihovník, který mimo jiné pro knihovnu Amherst College vymyslel originální knihovnické třídění založené na desetinném principu. Notace je číselná a využívá číslic 0-9. Umožňuje logický rozklad předmětu

mdt: Mezinárodní desetinné třídění

dokumentu na stále nižší podtřídy (oddíly). Každé číslo notace je chápáno jako desetinný zlomek, číslo s vypuštěnou desetinnou čárkou.

5.2 Základní třídy MDT

0 Všeobecnosti

1 Filozofie. Psychologie

2 Náboženství. Teologie

3 Společenské vědy

4 volná

5 Matematika a přírodní vědy

6 Aplikované vědy. Lékařství. Technika

7 Umění. Rekreace. Zábava. Sport

8 Jazyk. Lingvistika. Literatura

9 Geografie. Biografické studie. Dějiny

- každá hlavní třída stejně jako každá další hlavní třída MDT se člení připojováním dalších číslic na deset či méně oddílů nižšího řádu
- pro přehlednost se píše za každou třetí číslicí tečka

PŘÍKLAD:

6 Užití vědy. Lékařství. Technika

61 Lékařské vědy. Medicína

616 Patologie. Klinická medicína

616.8 Neurologie. Neuropatologie. Nervový systém

616.85 Organické neurózy. Neuropatie

616.853 Epilepsie. Padoucnice

PŘÍKLAD:

62	Technika
621.3	Elektrotechnika
621.38	Elektronika
621.383	Fotonky a fotoelektrické články
621.383.292	Fotonásobiče

5.3 Znaky MDT

HLAVNÍ (JEDNODUCHÉ) ZNAKY MDT

- znaky vzniklé postupným rozkladem znaku MDT
- uvedeny v hlavních tabulkách

SLOŽENÉ ZNAKY MDT

- spojení dvou nebo více jednoduchých znaků MDT pomocí symbolů přiřazení či rozšíření nebo pomocí dvojtečky, dvojité dvojtečky či hranatých závorek

5.3.1 ZNAKY MDT- CHARAKTERISTIKA, NOTACE, SYMBOLY POMOCNÉ ZNAKY

- značky přiřazení se používají tehdy, pokud se v tabulkách pro složený pojem nevykytuje žádná samostatná notace
- pak se u složitěho pojmu, jehož obě složky jsou alespoň zhruba na stejné úrovni, spojují znaky MDT obou pojmů **znakem přiřazení: značkou +** (vyslovujeme a)
- značku lze opakovat mezi několika notacemi
- logické je pořadí buď podle významu jednotlivých členů, nebo vzestupně podle čísel MDT
- v případě takového složitěho pojmu, jehož jednotlivé složky následují ve výčtu v tabulkách v řadě za sebou, se používá **znak rozšíření: značkou / lomítka** (vyslovujeme až)

VYJÁDŘENÍ NOTACE MDT

- hlavní znak jednoduchý
- složený znak tvořený pomocí spojovacích symbolů + / :
- rozvinutý znak tvořený hlavním a pomocným znakem

SPOJOVACÍ SYMBOLY

- symbol přiřazení + (**plus**)
- symbol rozšíření / (**lomítko**)
- symbol vztahu : (**dvojtečka**)
- symbol podřazení [] (**hranaté závorky**)
- symbol pevného (nezaměnitelného) pořadí :: (**dvojitá dvojtečka**)

MOŽNOSTI VYTVÁŘENÍ SLOŽENÝCH ZNAKŮ SPOJOVACÍMI SYMBOLY

- symbol + (čte se „a“)

PŘÍKLAD:

622 +669 Hornictví a hutnictví

- : symbol vztahu (čte se „dvojtečka“ nebo „ku“)

PŘÍKLAD:

622.333:622.271 Těžba kamenného uhlí povrchovým způsobem

- / symbol rozšíření (čte se „až“ „lomeno“)

PŘÍKLAD:

626/627 Vodní stavitelství

SYMBOL PŘÍRAZENÍ + (PLUS, ČTE SE „A“)

- označuje složený předmět (znaky nenásledují bezprostředně za sebou)

PŘÍKLAD:

321+342.5 státní režim

002+007 informační zdroje

373.6+377.1/.6 odborné školy

SYMBOL ROZŠÍŘENÍ / (LOMENO, ČTE SE „AŽ“)

- označuje široký předmět, skupinu pojmů
(znaky následují bezprostředně za sebou, úspornější způsob vyjádření)

PŘÍKLAD:

72/76 výtvarné umění

336.71/.73 peněžnictví

336.764/.768 obchodování s cennými papíry

27-1/-9 křesťanské učení

SYMBOL VZTAHU : („DVOJTEČKA“ + „PLUS“)

- může spojovat dva i více znaků
- je možno je obrátit nebo určit prioritní znak
- je progresivní, dochází k proměně MDT ve "dvojtečkovou klasifikaci",
- u složeného znaku tvořeného pomocí dvojtečky je důležité stanovit tzv. citační pořadí jednotlivých notací:

PŘÍKLAD:

504.5:502.51 znečištění hydrosféry

502.5:502.174 revitalizace krajiny

- rozlišující přívlastek se uvádí na 1. místě:

PŘÍKLAD:

026/027:061 knihovnické asociace

82:7.079 literární festivaly

316.6:159.953 sociální paměť

mdt: Mezinárodní desetinné třídění

- obor se uvádí na 1. místě

PŘÍKLAD:

316.74:2 sociologie náboženství

528.94:55 geologická kartografie

902:629.7 letecká archeologie

81:39 etnolingvistika

904:62 technické památky

336.5:355 vojenské výdaje

904:94(38) mykénská kultura

SYMBOL PODŘAZENÍ [...]

- jde o případy dvou a více hlavních nebo rozvinutých znaků, k nimž se společně vztahuje další hlavní, rozvinutý nebo pomocný znak

PŘÍKLAD:

[133.5:51]:221.3 taoistická numerologie

[7.01:111.852]-051 estetici

[616.154:577.175.72]-008.6 syndrom inzulínové rezistence

[616.98:578.828]-052 nemocní AIDS

[910.4:338.48-51]-051 dobrodruzi

VŠEOBECNÉ POMOCNÉ ZNAKY

- znaky jazyka **symbol: =**
- znaky formy **symbol: (0...)**
- znaky místa **symbol: (1/9)**
- znaky etnické **symbol: (=...)**
- znaky času **symbol: "..."**
- znaky vlastností **symbol: -02**

- znaky materiálů **symbol: -03**
- znaky osob **symbol: -05**
- abecední členění **symbol: A/Z**

ZVLÁŠTNÍ POMOCNÉ ZNAKY

- znaky se spojovníkem **symbol: -1/9**
- znaky s tečkou a nulou **symbol: .01/.09**
- znaky s apostrofem **symbol: '1/9'**

5.4 Verze klasifikačního systému MDT

5.4.1 ZÁKLADNÍ ZDROJ MDT

Základním zdrojem pro tvorbu notací klasifikačního systému MDT, které se používají v bibliografických záznamech, je **MDT MRF** (Mezinárodní desetinné třídění – Master Reference File) obsahující 66 000 znaků, za jehož rozvoj a údržbu odpovídá Exekutivní výbor Konsorcia MDT sídlící v Haagu.

Zkrácená verze tohoto souboru obsahující asi 2 500 znaků zveřejněná v 52 jazycích, tzv. UDC Summary, je dostupná na stránkách **Konsorcia MDT**.

Aplikace **České MDT Online** obsahuje překlad úplné verze a je dostupná pod registrací. V českém prostředí se v bibliografických záznamech používají dvě verze klasifikačního systému MDT: vybrané znaky MDT a standardní znaky MDT.

5.4.2 DRUHY TABULEK MDT

- **úplné vydání**

všechny znaky MDT všech tříd včetně pomocných znaků (cca 150 000 znaků)

- **střední vydání (cca 60 000 znaků)**
- **zkrácené vydání (cca 10 000 znaků)**
- **speciální (odvětvová, oborová) vydání (zaměřena na vymezenou tematiku)**
- **abecední rejstříky k tabulkám**

5.4.3 STANDARDNÍ ZNAKY MDT

Standardní znaky MDT používané ve větších knihovnách s univerzálním fondem jsou součástí tematických autorit a jsou dostupné v rámci souboru věcných autorit. Při přidělování znaků MDT je nutno respektovat rozhodnutí dané instituce.

5.4.4 VYBRANÉ ZNAKY MDT

Vybrané znaky MDT obsahují cca 1600 klasifikačních znaků, které slouží k hrubé klasifikaci knihovních fondů. Používají se především v menších a některých oborových knihovnách.

Webový odkaz pro vybrané znaky MDT: <https://text.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinosti/zpracovani-fondu/roztridit/mdt-tabulky2>

5.4.5 ČESKÉ MDT ONLINE

MDT je nejvíce využívaným klasifikačním systémem v České republice. Jde o vysoce flexibilní a efektivní pořádací systém, který se do současnosti rozšířil do dvaceti pěti jazyků v šedesáti zemích světa, zejména na evropském kontinentě. I u nás patří k nejrozšířenějším. Jeho výraznou předností je univerzální charakter. Ten je dán schopností indexovat veškeré poznatky univerza a uspořádat je v rámci jednotlivých vědních oborů.

Od roku 1992 zajišťuje agendu MDT **Konsorcium pro MDT** (UDC Consortium) se sídlem v **Haagu**, které provádí v souboru MDT pravidelně úpravy a změny.

V roce 1994 obdržela Národní knihovna ČR od Konsorcia výlučnou licenci na zpřístupnění souboru znaků MDT v ČR. Z této licenční smlouvy vyplývá pro NK ČR právo celý soubor – UDC MRF (Universal Decimal Classification – Master Reference File) přeložit do češtiny a publikovat jej v tištěné nebo elektronické podobě.

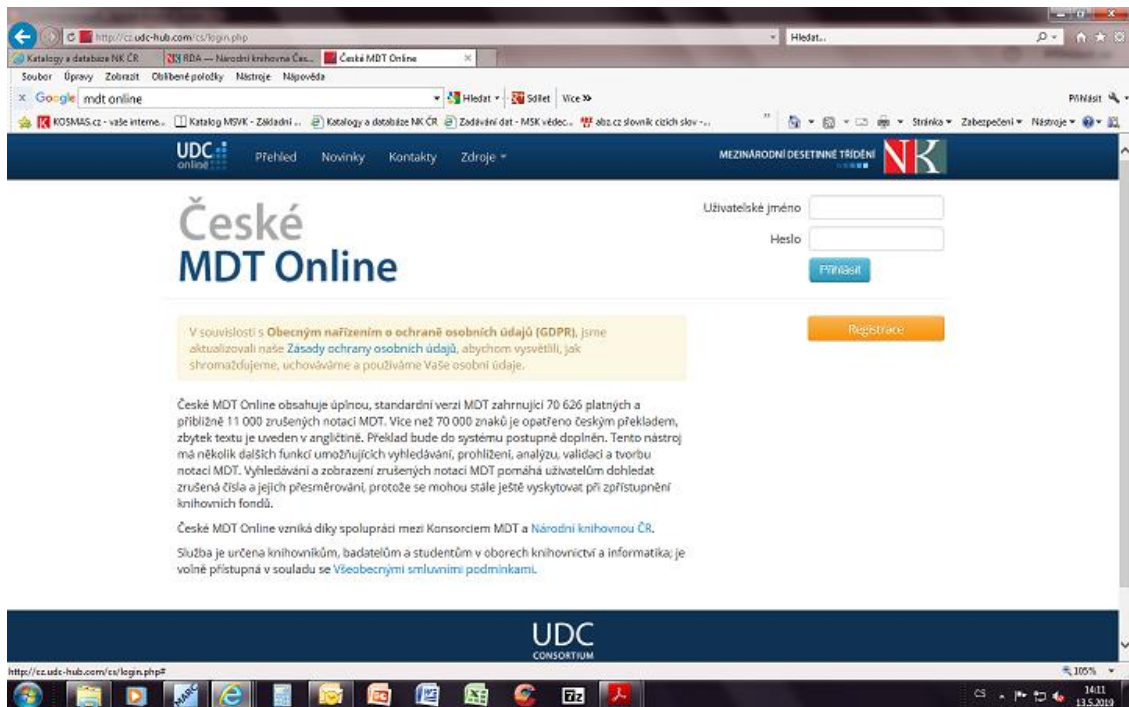
Aktuální podoba Mezinárodního desetinného třídění je dostupná online v české verzi na stránkách Konsorcia MDT, viz: <http://cz.udc-hub.com/cs/login.php>

Registrace ke službě je jednou z podmínek ze strany Konsorcia MDT a platí pro všechny účastníky všech jazykových verzí.

České MDT Online obsahuje úplnou, standardní verzi MDT zahrnující **70 626 platných** a přibližně 11 000 zrušených notací MDT. Více než 70 000 znaků je opatřeno českým překladem, zbytek textu je uveden v angličtině.

Jednodušší verze pro menší knihovny obsahuje 2 600 znaků je volně dostupná bez registrace od roku 2009 na adrese (nyní v 52 jazykových verzích)::

<http://www.udcsummary.info/php/index.php?lang=cs&pr=Y>



SHRnutí KAPITOLY

Celá tato část se věnovala jednomu z charakteristických témat věcného pořádkání a to MDT, které je typickým systematickým selekčním jazykem.

OTÁZKY



21. **Kniha Abeceda akupunktury/ Milada Barešová.** Anotace obsahuje autorčiny znakovitosti v akupunkturu, které zpracovala tak, aby byly pochopitelné a užitečné v praxi.

Přidělte odpovídající vybraný znak MDT:

- a/ 61
- b/ 615.8
- c/ 616

22. **Kniha Ekologická architektura ve stínu moderny: podstata, principy a mýty / Petr Suske.** Anotace: Publikace pražského architekta Petra Suskeho pojmenovává řadu palčivých otázek dnešní architektury. Je opravdu takový rozpor mezi moderní a ekologickou architekturou, neměla by být moderní architektura zároveň ekologická? A co je ještě ekologická architektura a architektura pouze si na ekologickou hrající?

Přidělte odpovídající vybrané znaky MDT:

- a/ 728.6 a 502.1
- b/ 72 a 502.1
- c/ 725/728 a 502.1

23. **Kniha Diagnostika a terapie duševních poruch / Karel Dušek, Alena Večeřová-Procházková.** Anotace: Odborná příručka zabývající se lékařskou diagnostikou a terapií duševních poruch.

Přidělte odpovídající vybrané znaky MDT:

- a/ 616.89, 616
- b/ 616.89, 616-07, 616-08
- c/ 616.89, 577,616-08

24. **Kniha: Základy etikety a protokolu : (úvod do společenské komunikace, chování veřejného činitele, uplatňování diplomatického, konzulárního i podnikatelského protokolu) / Stanislav Suja.** Obsahem dokumentu jsou zásady společenské komunikace, úvod do chování veřejného činitele, uplatňování diplomatického, konzulárního i podnikatelského protokolu...

Přidělte odpovídající vybrané znaky MDT:

- a/ 391
- b/ 395
- c/ 394

25. **Kniha Spát, běžet a rozumět: šest studií k filosofii života / Alexander Matoušek.** Kniha ve svých šesti studiích přináší fenomenologický výklad lidského života orientovaný a vedený centrálním deskriptivním vodítkem, jímž jsou bytostně spjaté a vzájemně se podmiňující děje vydělování, závislosti, interakce a otevírání.

Přidělte odpovídající vybrané znaky MDT:

a/ 13

b/ 165

c/ 14



6 KONSPEKT, METODA KONSPEKTU

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V této kapitole je vysvětlena důležitost Konspektu pro věcnou katalogizaci. Je zde podrobně popsáno rozdělení do předmětových kategorií, a jak vypadá Konspektové schéma.

CÍLE KAPITOLY

- Definovat pojmy Konspekt, Konspektové schéma, Skupiny Konspektu
 - Rozlišit MDT a Konspekt
-

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Konspekt, Metoda Konspektu, Skupina Konspektu, Konspektové schéma

6.1 KONSPEKT – charakteristika, struktura

- zvláštní typ selekčního jazyka
- není předmětovým ani systematickým selekčním jazykem (chybí princip hierarchie, vyhledávání podle slov není spolehlivé)
- využívá se při standardizaci minimální úrovně věcného zpřístupnění
- neslouží pouze pro katalogizaci, ale též pro akvizici (doplňování a profilace fondu) a ochranu fondu

STRUKTURA:

- 26 předmětových kategorií (1. úroveň)
- cca 500 skupin (2. úroveň)
- 3. úroveň vznikne podřazením předmětových hesel nebo klíčových slov

VSTUPNÍ ČÁST

- klasifikační znak MDT a slovní označení
- tvoří s MDT neoddělitelný celek, obojí je pořádacím prvkem

PŘÍKLAD:

- **639.2/.6 – Rybářství**

VĚCNÉ HLEDISKO KONSPEKTU:

- mezinárodní standard pro systematické budování, hodnocení, popis a zpřístupnění knihovních fondů (metoda vyvinuta v 70. letech 20. stol. americkými univerzitními knihovnami)
- spojení systematického a předmětového principu
- 3 hierarchické úrovně (26 předmětových kategorií, 500 skupin Konspektu, 4000 témat, předmětů)

6.2 Metoda Konspektu

METODA KONSPEKTU

- souborná charakteristika fondu určité knihovny bez podrobných bibliografických informací
- užívá standardizovaný formát a metodiku (kódy a indexy) charakterizující tematickou strukturu knihovního fondu

SKUPINA KONSPEKTU JE:

- autorizovaný věcný selekční prvek, který nemůžeme libovolně upravovat. Stahujeme jej z autoritního rejstříku skupin Konspektu. Přidělujeme většinou jednu skupinu Konspektu, ve zvláštních stanovených případech dvě.

VZNIK:

- USA, konsorcium vysokoškolských knihoven

DŮVODY:

- nedostatek financí,
- možnost obhájení akviziční politiky,
- budování fondů i s ohledem na fondy jiných informačních pracovišť stejné oblasti, oborová specializace apod.
- postupně se metoda rozšířila do řady zemí (Austrálie, Anglie, Francie, Holandsko)

KONCEPCE BUDOVÁNÍ FONDU - FÁZE PRÁCE:

- indexování dokumentů předmětovými skupinami Konspektu

- rozbor fondu podle jednotlivých předmětových skupin
- stanovení cíle při budování fondu
- stanovení koncepce pro dosažení cíle

NÁSTROJ PRO POPIS A HODNOCENÍ KNIHOVNÍHO FONDU

ROZBOR FONDU UMOŽŇUJE:

- stanovit stav fondu (zastoupení oborů, odbornou úroveň dokumentů, fyzický stav apod.)
- posoudit současnou akviziční politiku
- vytvořit promyšlenou, zdůvodněnou strategii budování fondu
- porovnat fond s fondy jiných knihoven

6.3 Konspektové schéma

KONSPEKTOVÉ SCHÉMA se skládá z:

- 26 základních Předmětových kategorií a k nim podřízených podkategorií, tzv. skupin Konspektu.

- 1. Antropologie, etnografie**
- 2. Biologické vědy**
- 3. Divadlo, film, tanec**
- 4. Ekonomické vědy. Obchod**
- 5. Filozofie a náboženství**
- 6. Fyzika a příbuzné vědy**
- 7. Geografie. Geologie. Vědy o zemi**
- 8. Historie a pomocné historické vědy. Biografické studie**
- 9. Hudba**
- 10. Chemie. Krystalografie. Mineralogické vědy**
- 11. Jazyk, lingvistika a literární věda**

12. Knihovnictví, informatika, všeobecné, referenční literatura

13. Matematika

14. Lékařství

15. Politické vědy

16. Právo

17. Psychologie

18. Sociologie

19. Technika. Technologie. Inženýrství

20. Tělesná výchova a sport. Rekreační

21. Umění a architektura, muzeologie

22. Výchova a vzdělávání

23. Výpočetní technika

24. Zemědělství

25. Beletrie

26. Literatura pro děti a mládež

- Předmětové kategorie jsou opatřeny pořadovými čísly, která nejsou klasifikačními znaky; mezi nimi a klasifikačními znaky není žádná souvislost.
- Skupina Konspektu se skládá z klasifikačního znaku MDT a ekvivalentního slovního označení

PŘÍKLADY SKUPIN KONSPEKTU:

791/793 - Divadlo, film, tanec (obecně)

791 - Film. Cirkus. Lidová zábava

792 - Divadlo. Divadelní představení

793.3 - Pohybové umění. Tanec

793.8 - Zábavná magie

KONSPEKTOVÉ SCHÉMA přináší informaci o tematickém složení fondu instituce.

Pomocí údaje skupiny Konspektu a čísla Předmětové kategorie, které je součástí tohoto údaje, se uživatel snadněji orientuje v tematickém složení fondu dané knihovny. Nejčastěji se používá jedna skupina Konspektu vyjadřující hlavní téma dokumentu. Ve vytipovaných případech se doporučuje uvést dvě skupiny Konspektu.

2 SKUPINY KONSPEKTU SE PŘIDĚLUJÍ:

- spadá-li obsah dokumentu do dvou odlišných tematických oblastí a nelze určit převládající tematickou oblast
- k vyjádření určitých **formálních charakteristik** (v pořadí druhý znak skupiny Konspektu, jako první v pořadí se uvádí **hlavní téma dokumentu, tedy obor** - za obor se považuje i národní literatura) při popisu **literatury pro děti a mládež, učebnic, oborových jazykových slovníků, bibliografií, biografií, rukopisů, starých tisků a vzácných dokumentů, map, atlasů, glóbbů a starých map.**

PŘÍKLAD:

učebnice	(obor + 37.016)
jazykové slovníky	(obor + 81)
bibliografie	(obor + 01)
biografie	(obor + 929)
literatura pro děti a mládež	(obor + 821-93 nebo 0/9- 053.2)
rukopisy a vzácné tisky	(obor + 09)

ZDROJE:

- elektronická verze: <https://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/vecne-zpracovani-vecne-autority/konspektove-schema-verze-2016>

Ident. číslo	sk133258
Kategorie Konsp.	1 - *Antropologie, etnografie
Skupina	304 - Kulturní politika
	316.7 - Sociologie kultury. Kulturní život
	39 - Kulturní antropologie. Etnologie. Etnografie
	391 - Oděv, móda, ozdoby
	392 - Zvyky, mravy, obyčej v soukromém životě
	393 - Smrt. Pohřby. Obyčej při úmrtí
	394 - Veřejný a společenský život. Každodenní život
	395 - Společenské chování. Etiketa
	398 - Folklor. Lidové tradice
	572 - Fyzická antropologie
	599.89 - Hominidae. Hominidi - lidé
Poznámka	Předmětová kategorie zahrnuje problematiku oborů a oblastí: antropologie (kulturní i fyzická), etnografie, etnologie, kulturní politika, sociologie kultury, kulturní život, móda, zvyky, obyčej, tradice v soukromém i společenském životě, folklor (lidové tradice a zvyky).

SHRnutí KAPITOLY

Konspekt patří k dalším představitelům selekčního jazyka. Je součástí budování knihovního fondu a proto je důležité znát Konspektové schéma a 26 základních předmětových kategorií.

OTÁZKY (PRAVDA – NEPRAVDA)



26. **784** odpovídá Skupině Konspektu **Vokální hudba**.
27. **797** odpovídá Skupině Konspektu **Vodní sporty. Letecké sporty**.
28. **Judaismus** patří do Skupiny Konspektu **2-1. Přirozená teologie. Náboženská filozofie**.
29. **Sladká jídla** patří do Skupiny Konspektu **64. Domácí hospodářství**.
30. **618** odpovídá Skupině Konspektu **Gynekologie. Porodnictví**.

7 SELEKČNÍ JAZYKY, DRUHY A TYPY SJ

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Selekční jazyk, který patří mezi umělé a informační jazyky, je určen k pořádání, ukládání a vyhledávání informací. Kapitola se podrobněji zabývá věcnými selekčními jazyky, které úzce souvisí s věcným pořádáním.

Podrobnější informace k tvorbě a použití selekčních jazyků by měla sloužit samostatná studijní opora, která se bude zabývat pouze selekčními jazyky.

CÍLE KAPITOLY

- Objasnit problematiku selekčních jazyků a jejich propojení s věcným pořádáním
- Pochopit rozdíl mezi věcnými a předmětovými selekčními jazyky

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Selekční jazyk, jmenné selekční jazyky, věcné selekční jazyky, systematické a předmětové selekční jazyky

7.1 Selekční jazyky – základní pojmy

Selekční jazyk je uměle vytvořený informační jazyk, který je určený k vyjádření obsahu a formy informačního zdroje nebo informačního dotazu.

TDKIV definuje selekční jazyk jako:

- umělý informační jazyk používaný k vyjádření identifikačních nebo obsahových selekčních údajů za účelem pořádání, ukládání a vyhledávání dokumentů

Selekční jazyky dělíme na **identifikační (jmenné) selekční jazyky** a **věcné selekční jazyky**.

7.2 Věcné selekční jazyky

VĚCNÉ SELEKČNÍ JAZYKY se používají k indexování, ukládání a vyhledávání informací. Rozdělují se podle typu používaných lexikálních jednotek (**systematické a předmětové SJ**) a podle způsobu organizace lexikálních jednotek (slov) v procesu ukládání a vyhledávání (**prekoordinované a postkoordinované SJ**).

Systematické selekční jazyky:

- jsou založeny na klasifikačním systému, používají znaky umělého jazyka (MDT)

Předmětové selekční jazyky:

- jsou určeny k předmětovému popisu informací (**indexaci**)
- používají formalizované znaky přirozeného jazyka (**např. předmětová hesla, klíčová slova, deskriptory**)

Selekční jazyk vzniká zjednodušením přirozeného jazyka, redukuje počet užitých výrazů. Je tvořen tak, aby se zabránilo konstruování homonym a synonym.

Základní lexikální jednotkou selekčního jazyka je **lexém**. Lexém vyjadřuje „určitý pojem ve formě termínu odvozeného z přirozeného jazyka, nejlépe substantiva či substantivního spojení nebo klasifikačního znaku“

Mezi lexikálními jednotkami jsou vztahy prekoordinace a postkoordinace.

Prekoordinovaný selekční jazyk – vztah mezi lexikálními jednotkami vzniká před formulací dotazu (resp. v procesu věcné katalogizace)

Postkoordinovaný selekční jazyk – vztah mezi lexikálními jednotkami vzniká při formulaci dotazu (resp. v procesu vyhledávání)

ZÁKLADNÍ DĚLENÍ SELEKČNÍCH JAZYKŮ LZE TEDY SCHEMATICKY VYJÁDŘIT NÁSLEDOVNĚ:

Selekční jazyky:

- Identifikační selekční jazyky
- Věcné selekční jazyky
Podle typu používaných lexikálních jednotek:
- Předmětové (věcné) selekční jazyky
- Systematické (věcné) selekční jazyky

Podle způsobu organizace lexikálních jednotek v procesu ukládání a vyhledávání:

- Prekoordinované (věcné) selekční jazyky
- Postkoordinované (věcné) selekční jazyky

7.3 Identifikační selekční jazyky

Identifikační selekční jazyky slouží pro popis a vyhledávání podle formálních charakteristik dokumentu (např. jméno či identifikátor autora, počet stran, místo nebo rok vydání dokumentu atd.).

Příkladem identifikačního selekčního jazyka jsou např. **Jmenné autority ČR** spadající spolu s věcnými autoritami pod Národní autority České republiky.

7.4 Systematické selekční jazyky

SYSTEMATICKÉ SELEKČNÍ JAZYKY jsou založené na klasifikačním systému (MDT)

Jedná se:

- slovní (klasifikační systém) je vyjádřený formou tabulek, tj. systematických seskupení pojmů do tříd, podtříd, oddílů a pododdílů
- součástí tabulek je obvykle **abecední rejstřík slovních vyjádření**
- notace – soubor znaků selekčního jazyka: **číselná** (numerická), **písemná** (alfabetická), **abecedně-číselná** (alfanumerická)

7.5 Předmětové selekční jazyky

PŘEDMĚTOVÉ SELEKČNÍ JAZYKY:

vyjadřují obsah dokumentu prostřednictvím slovních výrazů přirozeného jazyka (speciálně upraveného/formalizovaného jazyka)

- jsou založené na abecedně uspořádaném systému hesel
- jazyky předmětového typu (předmětová hesla, klíčová slova)
- jazyky deskriptorového typu

7.6 Předmětové selekční jazyky – hlavní zásady používání

HLAVNÍ ZÁSADY POUŽÍVÁNÍ:

- lexikální jednotky (slova) jsou většinou tvořeny **podstatným jménem** nebo **spojením podstatných jmen** (běh, cvičení s kužely) dále **spojením podstatného a přídavného jména, popř. příslovce** (tělesně postižení, americký fotbal)
- slovesa se převádějí na podstatná jména (praní, žehlení)
- slova jsou uváděna v 1. pádě množného čísla, pokud je to možné (odpady)
- spojení slov (sousloví tvořené podstatným a přídavným jménem píšeme na začátku s přídavným jménem (americká literatura), výjimku tvoří :
- odborné názvy (kyselina sírová, hřib smrkový)
- zeměpisná jména s označením světových stran (Evropa střední, Morava jižní)
- ale název kontinentu se píše např. jižní Amerika
- je třeba omezovat výrazy s **malou informační hodnotou (základy, problémy, hodnoty, metody)** a vyhýbat se neurčitým (vágním) slovům

SHRNUTÍ KAPITOLY

V této kapitole se věnujeme selekčním jazykům jen okrajově, podrobnější charakteristika bude v opoře věnovaná jen selekčním jazykům.

OTÁZKY (PRAVDA – NEPRAVDA)

31. Lexikální jednotky jsou tvořena vždy dvěma podstatnými jmény.
 32. Předmětové selekční jazyky jsou založené na abecedně uspořádaném systému hesel.
 33. Systematické selekční jazyky nepoužívají MDT.
 34. Selekční jazyk = přirozený jazyk.
 35. Předmětový selekční jazyk je určen k indexaci.
-

8 ZÁKLADY SJ – PŘEDMĚTOVÉ A SYSTEMATICKÉ POŘÁDÁNÍ

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Stručné seznámení s předmětovým a systematickým pořádáním, které je základem pro další termíny, jako je: MDT, Konspekt, selekční jazyky, lexikální jednotky atd.

CÍLE KAPITOLY

- Porozumět rozdílu mezi předmětovým a systematickým pořádáním
- Umět rozlišit, co je jejich podstatou

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

předmětové pořádání, systematické pořádání, lexikální jednotky

8.1 Předmětové pořádání

Předmětové pořádání (věcné zpracování informací, heslování, indexování) je druh věcného pořádání informací, při kterém je obsah dokumentu vyjádřen pomocí abecedně uspořádaných hesel, popř. **lexikálních jednotek**.

Slovně vyjádřený obsah, téma či předmět dokumentu je převáděn do formalizovaných hesel, která jsou v katalogích nebo kartotékách řazena abecedně. Prvky předmětového pořádání jsou: **předmětová hesla, klíčová slova, deskriptory**.

8.2 Systematické pořádání

Systematické pořádání informací je druh věcného pořádání, které je realizováno prostřednictvím systematického selekčního jazyka. **Systematický selekční jazyk** je věcný selekční jazyk založený na klasifikačním systému.

Slovník systematického selekčního jazyka je tvořen klasifikačními znaky, jeho struktura je prezentována nejčastěji hierarchickými vztahy mezi třídami, a to zejména vztahy genericnými a partitivními. Součástí systematického pořádkání jsou: **MDT a Metoda Kon-spektu**.

Při systematickém pořádkání řadíme informace do určitého systému – logicky uspořádaného uzavřeného celku buď celého lidského vědkání a praxe, nebo jeho části (konkrétní oblasti). Příbuzné pojmy se shlukují do oborů – **tříd**. Tříd jsou do určité míry podobné vědním oborům (**klasifikaci věd**).

Užíváme hierarchii pojmů uvnitř tříd:

- Přírodní vědy
- Biologie
- Anatomie
- Anatomie člověka
- Orgánové soustavy
- Nervový systém
- Nervová tkáň

Ke kvalifikaci se používají číselná notace:

- 611 Anatomie člověka
- 611.1/.8 Orgánové soustavy
- 611.81/.83 Nervový systém

SHRNUTÍ KAPITOLY

Podrobnější charakteristika systematického a předmětového pořádkání, které bylo zmíněno v části o formální a obsahové analýze.

OTÁZKY (PRAVDA – NEPRAVDA)



36. Předmětové a systematické pořádkání je součástí věcného pořádkání.
 37. Předmětové pořádkání = druh věcného popisu.
 38. Lexikální jednotka = slovní vyjádření pojmu, obsahu.
 39. Systematické pořádkání je realizováno prostřednictvím selekčního jazyka.
 40. MDT = systematická lexikální jednotka.
-

9 SYNTAGMATICKÉ A PARADIGMATICKÉ VZTAHY LEXIKÁLNÍCH LEDNOTEK

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Lexikální jednotka je pojem používaný v oblasti systematických selekčních jazyků. Je to v podstatě slovník řízeného selekčního jazyka, který zachycuje vztahy mezi pojmy.

CÍLE KAPITOLY

Definovat lexikální jednotky a jejich vztahy mezi pojmy

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Lexikální jednotky, prekoordinace, postkoordinace, paradigmatické a syntagmatické vztahy lexikálních jednotek

9.1 Lexikální jednotka, vztahy, princip, prekoordinace a postkoordinace

Lexikální jednotka:

- Sekvence písmen, číslic a dalších specifických znaků používaná pro označení určitého pojmu
- V selekčních jazycích založených na bázi přirozeného jazyka je lexikální jednotka reprezentována převážně slovním vyjádřením, obvykle ve formě substantiva nebo substantivního spojení
- Termín se někdy používá i v oblasti systematických selekčních jazyků pro označení klasifikačního znaku, resp. obecně pro označení základního prvku jakéhokoliv selekčního jazyka
- Z hlediska struktury selekčního jazyka představuje lexikální jednotka jednoduchý pořadací znak. Soubor použitých lexikálních jednotek tvoří lexikum selekčního jazyka

Řízený slovník je slovník uspořádaný specifickým způsobem (např. zahrnuje vztahy ekvivalence, hierarchie a asociace), který slouží pro indexaci a vyhledávání dokumentů - např. tezaurus.

Volný slovník – např. klíčová slova, která jsou tvořena volně, bez předem daných kritérií.

9.2 Paradigmatické a syntagmatické vztahy

Paradigmatické vztahy:

- nezávislé na větném kontextu
- místo jedné lexikální jednotky lze použít jednotku jinou
-

Kromě synonymických lexikálních jednotek se v konkrétním textu navzájem vylučují. Například barvy: **červený svetr x oranžový svetr** - libovolná záměna není možná.

Mezi paradigmatické vztahy patří **synonymie**, **hyponymie** (významová podřazenost slova) a **hyperonymie** (významová nadřazenost slova), opozičnost.

Syntagmatické vztahy:

- závislé na větném kontextu
- jednotky lze spojovat (řadit za sebe).

Tato spojení jsou nazývána **syntagma**. Jedná se například o spojení: koupit **svetr**, **vyprat svetr**, **černý svetr**.

Patří k nim **polysémie** (slova mnohoznačná, různé významy mnohovýznamových slov mají souvislost a vznikly posunem základní-ho významu na základě podobnosti) a **homonymie** (stejně znějící slova, ale mají jiný význam).

9.3 Princip prekoordinace a postkoordinace

Věcné selekční jazyky můžeme rozdělit podle koordinace jednotlivých znaků na prekoordinované a postkoordinované selekční jazyky.

U **prekoordinovaného selekčního jazyka je indexace dokumentu** (uspořádávání termínů nebo třídících znaků) **dána selekčním jazykem**. Znaky jsou syntakticky uspořádány do celku, nelze měnit jejich pořadí. **Prekoordinované jazyky přesně vyjadřují obsah dokumentu**.

Jsou **výhodné** v tom, že při zpracování přesně zatřídíme dokument podle obsahu. **Nevýhodou** je, že při vyhledávání systém zobrazí záznamy dokumentů přesně relevantních

syntagmatické a paradigmatické vztahy lexikálních jednotek

podle dotazu, nemusí však nalézt relevantní dokument jinak označený. Příkladem **prekoordinovaných systematických selekčních jazyků může být Mezinárodní desetinné třídění**. Příkladem **prekoordinovaných předmětových selekčních jazyků mohou být předmětová hesla**.

U **postkoordinovaných selekčních jazyků je indexace bez předem stanoveného uspořádání lexikálních jednotek**. Ke koordinaci lexikálních jednotek dochází až při vyhledávání. Jsou historicky mladší, začal se používat ve 20. stol., **hlavně v souvislosti s výpočetní technikou**. Znaky nejsou syntakticky uspořádány do celku, lze je užívat samostatně, vytvářet různé kombinace. **Postkoordinované jazyky nevyjadřují přesně obsah dokumentu**.

Jsou **nevýhodné** v tom, že při zpracování vyjádříme zhruba tematiku obsahu dokumentu. **Výhodou** je to, že při vyhledávání zobrazí systém velké množství záznamů dokumentů – dle obsahu relevantních, částečně relevantních nebo jen formálně relevantních. **Příkladem postkoordinovaných systematických selekčních jazyků může být Dvojtečkové třídění**. **Příkladem postkoordinovaných předmětových selekčních jazyků mohou být klíčová slova nebo deskriptorové jazyky**.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Probrali jsme pojem lexikální jednotka a pojmy s ní spojené v oblasti věcného pořádkání. Blíže jsme se zabývali vztahy mezi pojmy.



OTÁZKY (PRAVDA – NEPRAVDA)

41. Klíčová slova jsou považována za volný slovník.
42. Řízený slovník = tezaurus.
43. Paradigmatické vztahy jsou závislé na větném kontextu.
44. Prekoordinovaný selekční jazyk = věcný selekční jazyk
45. Prekoordinovaný systematický selekční jazyk = MDT.

10 AUTOMATICKÁ INDEXACE A METODY VSTUPNÍ ANALÝZY TEXTU

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Indexace je proces vyjádření obsahu dokumentu pomocí znaků selekčního jazyka. Tato část opor se zabývá jednotlivými typy indexace.

CÍLE KAPITOLY

- Vysvětlit rozdíly mezi jednotlivými pojmy indexace
 - Pochopit souvislost se selekčními jazyky
 - Naučit se indexování používat
-

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Indexace, automatické indexování, poloautomatické indexování, volné indexování

10.1 Indexace – typy a metody

Indexace (indexování, indexing) je „proces vyjádření výsledku analýzy dokumentu prostřednictvím prvků selekčního jazyka nebo přirozeného jazyka, obvykle s cílem umožnit zpětné vyhledávání.

Automatická indexace (automatické indexování, automated indexing) je „vyjádření obsahu dokumentu pomocí automatického výběru slov nebo termínů z textu nebo pomocí automatického přiřazování termínů selekčního jazyka“

Poloautomatická indexace (machine-aided indexing) je ekvivalentně k předchozí definici vyjádření obsahu dokumentu pomocí poloautomatického výběru slov nebo termínů z textu nebo pomocí poloautomatického přiřazování termínů selekčního jazyka, přičemž poloautomatickými postupy rozumíme takové procedury, při kterých je část procesu indexace provedena automaticky a výsledek této části slouží jako podklad pro intelektuální indexaci.

Postkoordinovaná indexace je indexace bez předem stanoveného uspořádání pořadacích znaků (lexikálních jednotek nebo klasifikačních znaků). **Ke koordinaci (kombinaci) pořadacích znaků dochází až při vyhledávání.**

Prekoordinovaná indexace je indexace dokumentů, při které je uspořádání pořadacích znaků dáno selekčním jazykem. **Klasifikace je přidělování notací (znaků tříd) klasifikačního systému za účelem vyjádření obsahu dokumentu.**

Fazetace je rozdělení slovníku selekčního jazyka pomocí faset. Fazeta je kategorie entit vytvořená uplatněním jedné klasifikační charakteristiky (principium divisionis), která je pro danou kategorii (třidu) podstatná, strukturální.

Fazety vyjadřují vlastnosti použité pro seskupování pojmů podle jejich podstaty. Zjednodušeně lze říci, že fazeta je velmi obecná kategorie, která se používá pro rozdělení slovníku selekčního jazyka podle základních charakteristik pojmů, jenž je vyjádřen konkrétními pořadacími znaky.

Existuje ještě **volná indexace**. Používá se hlavně v knihovnách, které mají povoleno používání klíčových slov. Tyto knihovny nepoužívají zápis pomocí předmětových hesel, ale mohou využít jednotlivé slovní lexikální jednotky (klíčová slova).

Volná indexace je tedy odborně metoda, kdy jsou vybírána klíčová slova nebo fráze z názvu či textu dokumentu reprezentující předmět dokumentu a jsou přímo použita jako pořadací znaky. Lexikální jednotky jsou tvořeny na základě obsahové analýzy a nevycházejí z řízeného slovníku.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Stručná kapitola obsahující definice vztahující se k indexaci.



OTÁZKY (PRAVDA – NEPRAVDA)

46. Indexace = heslování
47. Faseta = třídy nebo podtřídy vyplývající z aplikace kritéria členění
48. Postkoordinovaná indexace = ke koordinaci lexikálních jednotek dochází až při vyhledávání.
49. Automatická indexace = automatický výběr slov nebo termínů
50. Prekoordinovaná indexace = uspořádání termínů dáno selekčním jazykem

11 VĚCNÉ POŘÁDKÁNÍ A PRAVIDLA RDA, JEDNOTLIVÉ VĚCNÉ SELEKČNÍ ÚDAJE

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Rozlišujeme autority, jmenné a věcné autority a soubor autorit. Pro potřeby věcného popisu jsou charakterizovány jednotlivé typy a část kapitoly je věnována tvorbě předmětových hesel.

CÍLE KAPITOLY

- Seznámit se s věcnými selekčními údaji
 - Pochopit tvorbu předmětových hesel
 - Umět rozlišit jednotlivé typy věcných autorit
-

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Věcné selekční údaje, věcné autority, předmětová hesla

Pokud chceme vyjmenovat a popsat jednotlivé selekční údaje potřebné k věcnému pořádkání, je potřeba definovat pár základních pojmů a to:

- Bibliografická entita
- Autorita
- Soubor autorit
- Věcná autorita
- Geografická autorita
- Selekční údaj
- Předmětová hesla
- Věcné (tematické) heslo
- Chronologické heslo
- Klíčové slovo

Bibliografická entita je součástí pojmového modelu bibliografického univerza FRBR. Zahrnuje **entitu dílo, vyjádření, provedení a jednotka**. Bibliografická entita je modelem produktu intelektuální nebo umělecké činnosti člověka. Tento produkt může mít abstraktní i fyzickou formu a je předmětem bibliografického zpracování.

Autorita je ověřený a standardizovaný soubor autorizovaných a variantních forem údajů o osobě, rodině, korporaci, dílu, vyjádření, provedení, jednotce nebo tématu.

Soubor autorit je soubor ověřených a unifikovaných jmenných či věcných selekčních údajů, určených pro zpracování a vyhledávání dokumentů s nezbytným odkazovým a poznámkovým aparátem.

Věcná autorita je charakterizováno jako souhrnné pojmenování pro autoritní termíny označující téma, formu, druh či fyzické vlastnosti dokumentu nebo pro autoritní klasifikační znaky.

Geografická autorita je v souboru autorit druh jmenné autority, obsahující geografické jméno.

Selekční údaj je jméno, termín, kód zastupující bibliografickou či autoritní entitu. Prostřednictvím selekčního údaje jsou bibliografická nebo autoritní data organizována, vyhledávána a identifikována.

Předmětová hesla jsou považována za základ pro soubor věcných autorit. Jde o slovní vyjádření obsahu popř. formy.

Věcné (tematické) heslo je **předmětové heslo**, v němž záhlaví (vstupní prvek) představuje termín označující obecné téma (věcný pojem).

Chronologické heslo je předmětové heslo vyjadřující časový údaj, který je tématem dokumentu, popř. časově určuje hlavní téma

Klíčové slovo je významové slovo nebo slovní spojení, obvykle ve formalizované podobě, vybrané z názvu nebo textu dokumentu a sloužící jako věcný selekční údaj.

11.1 Předmětová hesla

- slovní vyjádření obsahu, případně formy dokumentu na základě obsahové analýzy
- sestává z jednoho nebo více prvků (**vstupní prvek + zpřesnění**)
- každý prvek musí být ve shodě se souborem věcných autorit
- vychází z pravidel pro tvorbu **LCSH (Library of Congress Subject Headings – předmětová hesla Kongresové knihovny)**, pro jména osob, korporací a geografické názvy platí **pravidla RDA**

CHARAKTERISTIKA:

- předmětová hesla se používala /používají hlavně v **předmětových katalozích a kartotékách, v bibliografických záznamech a seznamech, ve věcných rejstřících**
- systémy předmětových hesel byly vytvářeny v **jednom národním jazyce**
- pomocí předmětových hesel se zpracovává **převážně odborná literatura (včetně periodických publikací)**
- krásná literatura (beletrie) jen tehdy, je-li **předmětem skutečná osoba nebo událost a jsou-li zachovány známé historické skutečnosti**

Předmětová hesla zachovávají přirozený slovosled.

PŘÍKLAD:

- sklo – tříštivost
- dřevo -- obrábění
- škola -- rodina – vztahy
- železnice – Čechy
- vokální hudba – skladby
- rýže -- Slovensko jižní – pěstování

TVORBA PODHESEL:

- podheslo vyjadřuje **pojem, vlastnosti pojmu, proces, zeměpisné určení, chronologické podheslo**
- podheslo vyjadřuje **pojem, který je k pojmu v hesle v bezprostředním vztahu**
- **jednoslovný doplněk hesla**, víceslovné tematické podheslo
- k přesnému vyjádření pojmu je zapotřebí několika **přídavných jmen** a ta se uvádějí ve sledu, který postupně a logicky upřesňuje (zuzuje) pojem vyjádřený substantivem
- pro rozlišení většího množství formálně příbuzných dokumentů se formální podheslo rozšiřuje o údaj charakterizující **zaměření, resp. určení druhu dokumentu**
- historický jev nemá charakter **oficiálního názvu**, uvádí se **přednostně zeměpisný**

OBECNÁ PRAVIDLA:

- všechny důležité informace jsou ve **vstupním prvku**
- zpřesňující prvky jsou shodné s **autoritním záhlavím**
- jako tematické zpřesnění se uvádí přesně dané termíny, které samy o sobě nemají význam
- použijí se nejvýše dva zpřesňující prvky, pokud je potřeba další zpřesnění, raději se použije další heslo

POŘADÍ:

heslo – geografický termín – chronologický termín – zpřesnění

heslo – zpřesnění – chronologický termín

heslo – geografický termín – chronologický termín

PŘÍKLAD:

- **dějiny architektury – Česko – 20. století**
- **rekonstrukce staveb – dějiny – 20. století**
- **politická krize – Alžírsko – 20. století**

POŘADÍ A PŘÍKLADY:

téma

- adaptivní řídicí systémy
- ústavní sociální péče

téma – tematické zpřesnění

- škola – humor
- nemocnice – financování

téma – tematické zpřesnění – čas

- knihovny – ekonomické aspekty – 21. století

téma – čas

- české malířství – 20. století
- hudba – 1920 –1980

téma – místo – čas

- hudba – Česko – 18. století
- architektura – Polsko – 1918-2000

místo – tematické zpřesnění – čas

- Česko – dějiny – 19. Století
- Polsko – politika a vláda – 20. Století

11.2 Tematická (věcná hesla) – věcné autority

Používání věcných témat a slovních spojení u věcného pořádkání informací se řídí přesnými pravidly, která jsou jednotná. Níže jsou uvedeny hlavní zásady jejich tvorby s příklady.

11.2.1 TYPY VĚCNÝCH AUTORIT

- Osoba jako předmět
- Korporace jako předmět
- Akce jako předmět
- Unifikovaný název
- Tematické autority
- Geografické autority
- Formální autority
- Chronologické autority

11.2.2 Hlavní zásady pro používání věcných autorit:

Lexikální jednotky (slova) jsou většinou tvořeny:

- podstatným jménem nebo spojením podstatných jmen
(**běh, cvičení s kužely**)
- spojením podstatného a přídavného jména, popř. příslovce
(**tělesně postižení, americký fotbal**)

- slovesa se převádějí na podstatná jména
(praní, žehlení)
- slova jsou uváděna v 1. pádě množného čísla, pokud je to možné
(odpady)
- spojení slov (sousloví) tvořené podstatným a přídavným jménem píšeme na začátku s přídavným jménem
(americká literatura)

VÝJIMKU TVOŘÍ:

- odborné názvy
(kyselina sírová, hřib smrkový)
- zeměpisná jména s označením světových stran
(Evropa střední, Morava jižní)
- ale název kontinentu se píše
(jižní Amerika)
- je třeba omezovat výrazy s malou informační hodnotou **(základy, problémy, hodnoty, metody)** a vyhýbat se neurčitým **(vágním)** slovům

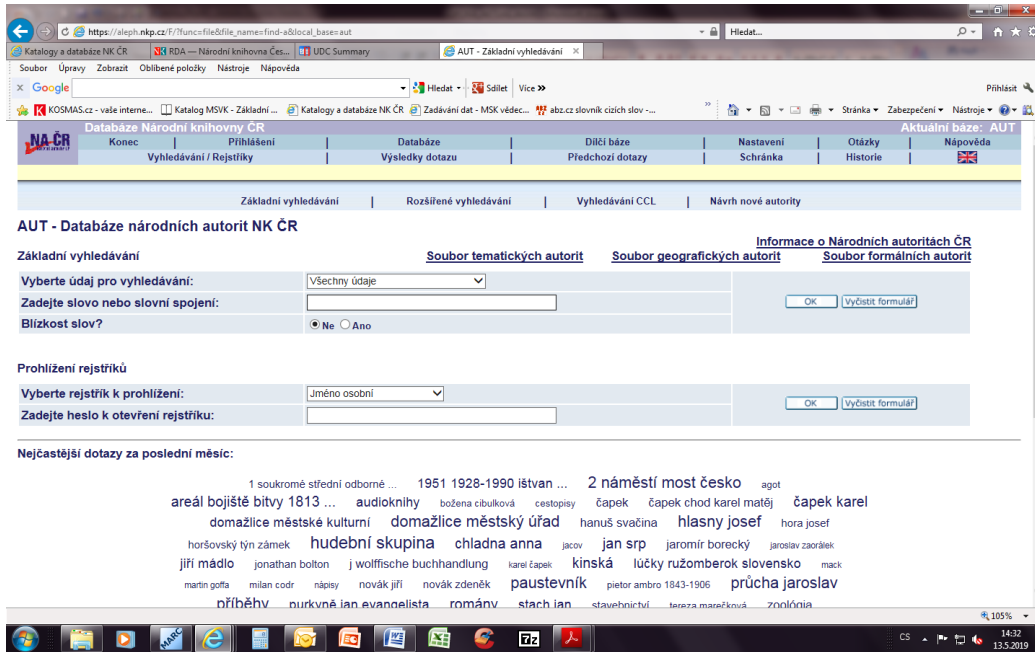
TVORBA NOVÝCH VĚCNÝCH AUTORIT

Tvorba nových věcných autorit je v dnešní době spíše výjimečná, lze si vystačit s již vytvořenými věcnými autoritami. Lze posílat návrhy nových autorit Národní knihovně ČR, která je posoudí.

11.2.3 PORTÁL NÁRODNÍ AUTORITY

Národní knihovna ČR zprovoznila a buduje portál, rozcestník k problematice souborů národních autorit:

https://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-a&local_base=aut



SHRNUTÍ KAPITOLY

Další stěžejní část k opoře věcné pořádkání se zabývá přímo výčtem věcných selekčních údajů potřebných k obsahové charakteristice zpracovaného záznamu

OTÁZKY (PRAVDA – NEPRAVDA)



51. Nové věcné autority se již nevytváří.
52. Věcné heslo je považováno za národní autoritu.
53. Geografická autorita = druh jmenné autority.
54. Pomocí předmětových hesel se zpracovává výhradně beletrie.
55. Podheslo = jednoslovný doplněk hesla.

12 VĚCNÉ POŘÁDKÁKÍ 2 – VĚCNÉ POŘÁDKÁKÍ V AUTOMATIZOVANÉM SYSTÉMU

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Podrobnější seznámení s knihovním automatizovaným systémem Aleph a zápisem věcných selekčních údajů do polí, která jsou k tomu určena.

CÍLE KAPITOLY

- Objasnění použití věcného katalogizování v automatizovaném knihovním systému
- Specifikovat zápis věcných selekčních údajů

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Výměnný formát MARC21, názvy polí

Zápis věcných selekčních údajů závisí na automatizovaném knihovním systému. Jednotlivé údaje zapisuje do polí a podpolí výměnného formátu. Od roku 2015 zavedením **pravidel RDA** je jediným formátem **MARC21** (Machine Readable Cataloging), strojem čitelná katalogizace.

Ve výměnném formátu MARC21 se pro věcné selekční údaje užívají pole:

- | | |
|------------------------------------|--|
| • 072 | Konspekt |
| • 080 | Mezinárodní desetinné třídění |
| • 600, 610, 611,630, 648, 650, 651 | Předmětová hesla vyjadřující věcné téma |
| • 655 | Forma nebo žánr |

věcné pořádkání 2 – věcné pořádkání v automatizovaném systému

POLE 610

The screenshot shows a web browser window displaying a library catalog record. The browser address bar shows the URL: https://katalog.skvcs.cz/FUNCTION/DP2267KND5R3M2QJHJUMIQTSCVEM7L4VDVVSXEY68-04388?func=full-set-set&set_number=007933&set_entry=000008&f. The page title is "Úplné zobrazení záznamu". Below the title, there are options for "Zvolte formát:" (Standardní formát, Katalogizační záznam, Zkrácený záznam, S odkazy na příslušné body polí MARC) and "Záznam 8 z 29". The main content is a list of MARC fields:

FMT	BK	Value
LDR	----	nam-a2200361-a-4500
001		000021933
003		CZ-OLMVK
005		2009041700000
008		090106a2008--xr-----cze--
020		la 978-80-7368-616-1 (brož.) : lc [Kč 150,00]
040		la OSA001 b cze
072 7		la 378 a Vysoké školy [2] Konspekt [9 22]
080		la 378 2 MRF-sel
24500		la 55. výročí vysokoškolského vzdělávání učitelů na severní Moravě a ve Slezsku / [c] editoři Vladimír Krejčí, Josef Malach
250		la Vyd. 1.
260		la V Ostravě : [b] Ostravská univerzita, [c] 2008
300		la 199 s. : [b] il. (některé barev.) , faksimila, noty, portréty ; [c] 22 x 24 cm
500		la Česká a anglická resumé
500		la Vydavatel : Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta
500		la Obsahuje bibliografické odkazy
500		la Obsahuje rejstřík
810 2		la Ostravská univerzita b Pedagogická fakulta [7 kn20010709316 2 czenas
648 4		la 1963-2008
65007		la dějiny [2] msvkth
655 7		la almanachy [7 kn131789 2 czenas
7001		la Krejčí, Vladimír, [d] 1931- [7 mzk2002142390 4 aut
7001		la Malach, Josef, [d] 1963- [7 oia2002159111 4 aut
7102		la Ostravská univerzita b Pedagogická fakulta [7 kn20010709315 4 pbl
701		la oa 12640183847
910		la OSA001 b c 318.899
964		la Ostravská univerzita. Pedagogická fakulta - r. 1963-2008 - almanachy

POLE 630

The screenshot shows a web browser window displaying a library catalog record. The browser address bar shows the URL: https://katalog.skvcs.cz/FUNCTION/DP2267KND5R3M2QJHJUMIQTSCVEM7L4VDVVSXEY68-04388?func=full-set-set&set_number=007940&set_entry=0000104. The page title is "Úplné zobrazení záznamu". Below the title, there are options for "Zvolte formát:" (Standardní formát, Katalogizační záznam, Zkrácený záznam, S odkazy na příslušné body polí MARC) and "Záznam 1 z 1". The main content is a list of MARC fields:

FMT	BK	Value
LDR	00000cam-a22-----7-4500	
001		000759752
003		CZ-OLMVK
005		20190415096019 0
007		la
008		190322a2019--xr-----cze-d
020		la 978-80-7653-665-9 [b] (brožováno)
040		la UL 0001 b cze d OSA001 e nls
072 7		la 2-23:27 a Bible. Biblička [2] Konspekt [9 5
072 7		la 09-05:2 x Literatura pro děti a mládež (naučná) [2] Konspekt [9 26
080		la 27-23:28 2 MRF-sel
080		la 37.01 2 MRF-sel
080		la 316.7 2 MRF-sel
080		la 27-4 2 MRF-sel
1001		la Muchová, Ludmila, [d] 1963- [7 jn19990209568 4 aut
24510		la Bible pro ty, kdo už nejsou děti / [c] Ludmila Muchová
250		la Vydání druhé (v Tritonu vydání první)
264 1		la V Praze : [b] Stanislav Juhaňák - Triton, [c] 2019
300		la 175 stran : [c] 17 cm
336		la text [b] il [2] ilustrace
337		la bez média [b] n [2] rdamedia
338		la svazek [b] nc [2] rdacarrier
63007		la Bible [7 um2006974657 2 czenas
65007		la biblické události [7 ph138437 2 czenas
65007		la biblické postavy [7 ph118867 2 czenas
65007		la biblické příběhy [7 ph118858 2 czenas
65007		la biblická interpretace [7 ph118847 2 czenas
65007		la výchova k hodnotám [7 ph945459 2 czenas
65007		la každodenní život [7 ph121565 x křesťanská pojetí 2 czenas
65007		la biblické události [2] msvkth
65007		la biblické postavy [2] msvkth
65007		la křesťanské hledisko [2] msvkth

12.2 Pole 648

- 648 **chronologické autority**
- Jsou vyjádřeny číslovkou (1968) nebo rozsahem (1938-1945) nebo od-do (od1989)
- Chronologické autority jsou nejčastěji u témat s problematikou dějin (vojenských, politických, hospodářských)

POLE 648

The screenshot displays a web browser window with the following content:

- Address bar:** <https://katalog.skos.cz>
- Search bar:** Google
- Page Title:** Záznam 28 z 7473
- Table of MARC records:**

FMT	BK
LDR	00000cam-a22----7i-4500
001	000755513
003	C2-CeLMVK
005	20190201103043.0
007	ta
008	190130s2019----xr- - kza-d
020	ja 978-80-7597-331-3 lq (vázáno) : j: Kč 249,00
040	ja LNG501 lb cze jd OSA001 le rda
043	ja e-cs---
072 7	ja 323 jx Vnitropolitický vývoj, politický život [2] Konспект [9 15
080	ja 94(437) [2] MRF-sel
080	ja 323.2 [2] MRF-sel
080	ja 179 [2] MRF-sel
080	ja 321 [2] MRF-sel
1001	ja Liška, Vladimír. Id 1955- [7] jn20010906012 [4 aut
24510	ja Jan Palach : [b] hrdina, nebo oběť? / [c] Vladimír Liška
264 s	ja Praha : [b] XYZ, j. 2019
300	ja 185 stran : [b] ilustrace, portréty ; j: 22 cm
336	ja text [b] bč [2] rdaccontent
337	ja bez média [b] n [2] rdamedia
338	ja svazek [b] nc [2] rdacarnier
504	ja Obsahuje bibliografii
60017	ja Palach, Jan, Id 1948-1969 [7] jn19990009947 [2] czenas
648 7	ja 1968-1969 [7] ch252529 [2] czenas
65007	ja vysokoškolsí studenti [7] ph127281 [z] Československo [2] czenas
65007	ja politické názory a postoje [7] ph137966 [2] czenas
65007	ja protestní hnutí [7] ph124669 [z] Československo [y] 1968-1969 [2] czenas
65007	ja Srpen (1968 : Československo) [7] ph118100 [2] czenas
65007	ja normalizace (1969-1989 : Československo) [7] ph123319 [2] czenas
65007	ja hrdinství [7] ph166217 [2] czenas
65007	ja sebeupálení [7] ph493982 [2] czenas
65007	ja politické dějiny [2] msvkth
- Right sidebar:**
 - OBALKY KNIH**
 - Table of contents for 'JAN PALACH'.

12.3 Pole 650 – věcné téma

- 650 řízený a měnitelný abecedně uspořádaný soubor VSJ

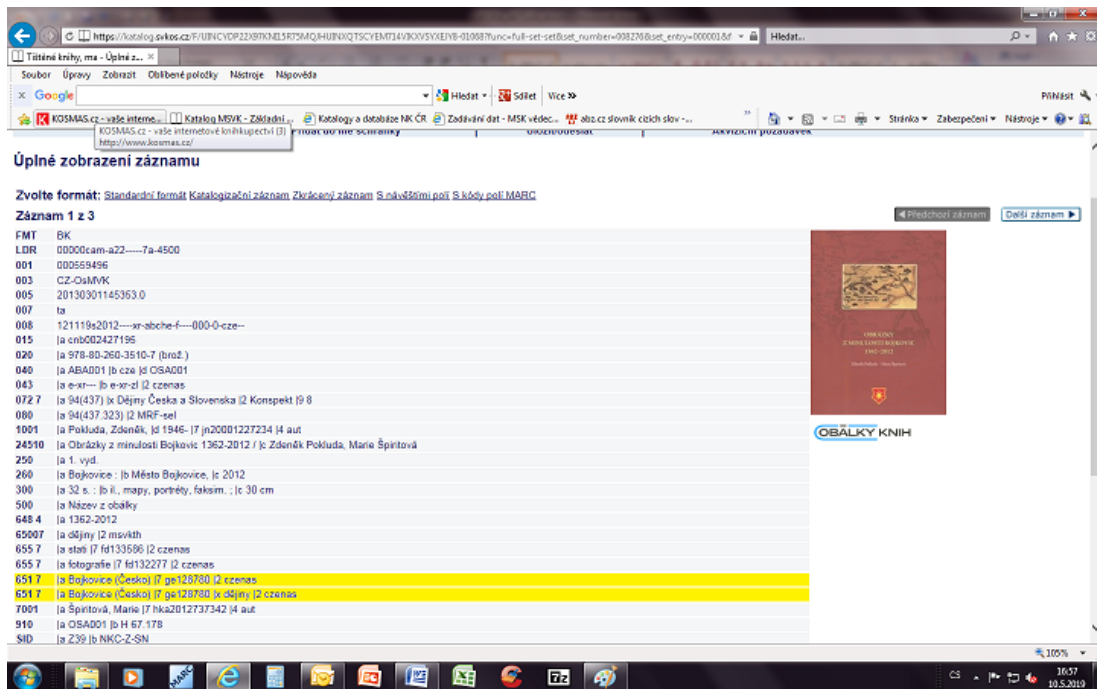
POLE 650



12.4 Pole 651

- 651 **geografické jméno**
- Soubor geografických autorit

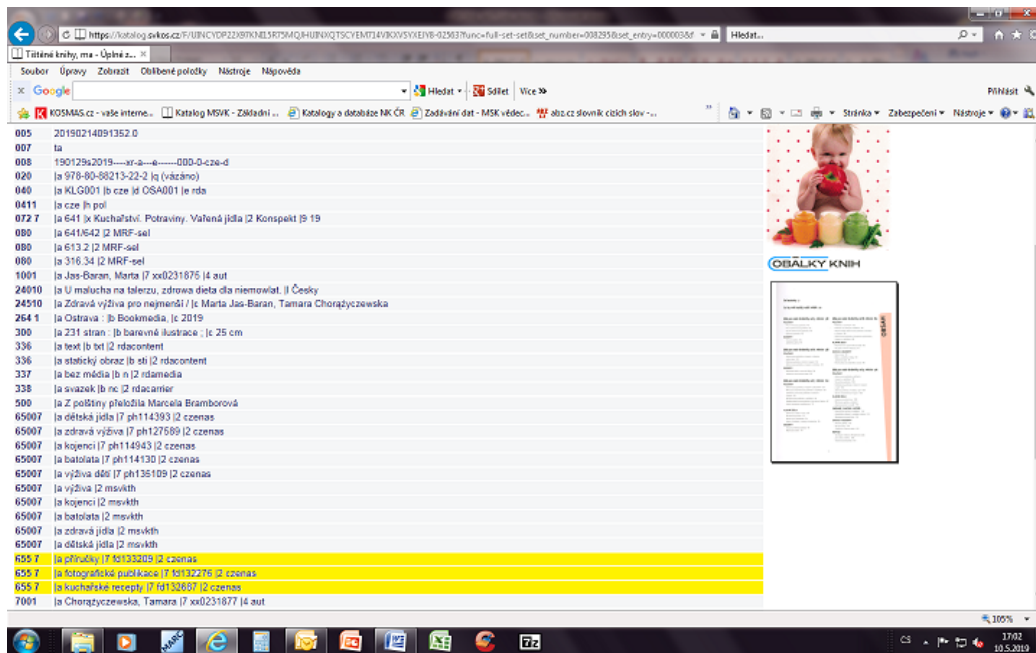
POLE 651



12.5 Pole 655

- 655 **Žánr a forma dokumentu**
- Soubor formálních autorit, charakterizující typ dokumentu

POLE 655



SHRNUTÍ KAPITOLY

Kapitola se zabývá charakteristikou věcných selekčních údajů v automatizovaném knihovním systému a v rámci výměnného formátu MARC21 JSOU zmíněny čísla polí, která věcným selekčním údajům odpovídají.



OTÁZKY (PRAVDA – NEPRAVDA)

- 56. Pole 648 = MDT
- 57. Pole 072 = Konspekt
- 58. Pole 600 = Předmětem je osoba
- 59. Pole 630 = unifikovaný název
- 60. Pole 650 = klíčová slova

13 VĚCNÉ POŘÁDKÁKÍ 3 – OBLASTI VĚCNÉHO POPIŠU V RÁMKU MIMÁLNÍHO ZÁZNAMU MONOGRAFIE VE FORMÁTU MARC21

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Závěrečná kapitola stručně informuje o oblastech věcného popisu v minimálním záznamu ve formátu MARC21.

CÍLE KAPITOLY

- Pochopit pravidla zápisu ve formátu MARC21
 - Rozlišit minimální a doporučený záznam
-

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Automatizovaný systém, věcný popis, minimální záznam pro monografie, doporučený záznam pro monografie

13.1 Oblast věcného popisu v rámci minimálního záznamu pro monografie v rámci MARC21

Národní knihovna stanovila tzv. minimální záznam RDA/MARC 21 pro textové monografické zdroje.

MONOGRAFIE:

- Neseriálová publikace, která systematicky, všestranně a podrobně pojednává o jednom, zpravidla úzce vymezeném tématu
- Neseriálový dokument, tj. dokument skládající se z jedné části nebo z většího, předem stanoveného nebo předpokládaného, konečného počtu částí, pokud tvoří jednu bibliografickou popisnou jednotku

MINIMÁLNÍ ZÁZNAM

- Katalogizační záznam obsahující nezbytně nutné prvky bibliografického popisu, které představují minimální povinný rozsah záznamu pro konkrétní souborný katalog

MINIMÁLNÍ ÚROVEŇ (BIBLIOGRAFICKÉHO ZÁZNAMU)

- Druh úrovně úplnosti **bibliografického záznamu** informující, že tento záznam obsahuje předepsané minimum údajů a považuje se za hotový
- Všechna záhlaví a věcné soupisné údaje jsou kontrolovány v souborech autorit

13.2 Formát Marc21 a přehled polí a podpolí se vztahem k věcnému popisu

VE FORMÁTU MARC 21 SLOUŽÍ K ZÁPISU VĚCNÝCH SELEKČNÍCH ÚDAJŮ POLE:

- 072 – Konspekt
- 080 – MDT
- 600 – osobní jméno
- 610 – jméno korporace
- 611 – jméno akce
- 630 – unifikovaný název
- 648 – chronologický termín
- 650 – věcné téma
- 651 – geografické jméno
- 653 – volně tvořený termín, tzv. klíčové slovo
- 655 – forma, žánr dokumentu.

NA ÚROVNI MINIMÁLNÍHO ZÁZNAMU SE UVÁDÍ ÚDAJE:

Pole 072

Kód předmětové kategorie skupiny Konspektu

\$a klasifikační znak jako součást skupiny Konspektu

\$x slovní označení skupiny Konspektu

\$2 kód zdroje – Konspekt

Pole 080 Mezinárodní desetinné třídění (MDT)

\$a klasifikační znak MDT

\$2 vydání

- Pole 072 a 080 představují fakultativní údaje
- Záznam splňuje rozsah minimálního záznamu, obsahuje-li buď znak MDT, nebo údaj skupiny Konspektu.

Pole 655 Žánr/Forma

\$a Žánr/forma či základní termín

\$2 Zdroj záhlaví nebo termínu

13.3 Věcné pořádkání a RDA

Pravidla RDA určují formu zápisu entit, jejich atributů a vztahů. Zjednodušeně řečeno většině změn v jejich zápisu se týká identifikačního (jmenného) popisu, čím vznikla potřeba rozšířit zápis v RDA o nová pole v autoritním záznamu.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Stručná informace o oblastech věcného popisu v minimálním záznamu ve formátu MARC21.

OTÁZKY(PRAVDA – NEPRAVDA)

61. MARC21 = výměnný formát
62. RDA = katalogizační pravidla platná od roku 2015.
63. Minimální úroveň = druh pořádkání informací.

věcné pořádkání 3 – oblasti věcného popisu v rámci MINIMÁLNÍHO ZÁZNAMU
monografie ve formátu marc21

64. Minimální záznam = katalogizační záznam obsahující nezbytně nutné prvky bibliografického popisu.

65. Na úrovni minimálního záznamu se u věcného popisu zapisují pole 072, 080,655.



LITERATURA

AUT- Databáze národních autorit Národní knihovny ČR [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/5K9B6GDN4D2E1IYSTKRA91FJFTJ11UT-FRM8TU98EFRHNN12NTE-05600?func=file&file_name=find-b&local_base=AUT

České MDT online [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: <http://cz.udc-hub.com/cs/login.php>

ČSN 010193. *Dokumentace. Pokyny pro vypracovávání a rozvíjení jednojazyčných tezaurů*. 1996.

ČSN ISO 5963. *Dokumentace. Metody analýzy dokumentů, určování jejich obsahu a výběru lexikálních jednotek selekčního jazyka* 1996.

ČSN 01 0188. *Tvorba předmětových hesel*. 1982.

Katalogizace podle RDA ve formátu MARC 21 – tištěné a elektronické monografie – katalogizace na úrovni minimálního záznamu [pdf]. Praha: Národní knihovna ČR, 2014 [cit. 2019-05-21]. Dostupné také z: <http://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/katalogizace-podle-rda-ve-formatu-marc-21-tistene-a-elektronicke-monografie-katalogizace-na-urovni-minimalniho-doporuceneho-zaznamu-1>

KOVÁŘ, Blahoslav. *Věcné pořádkání informací a selekční jazyky*. Praha: ÚVTEI, 1984.

KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) [online databáze]. Praha: Národní knihovna ČR, 2003 – [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=ktl

Metoda Konspektu. [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: <http://konspekt.nkp.cz/konspekt.phtml>

Minimální záznam RDA/MARC21 pro textové monografické zdroje [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: <https://text.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/minimalni-zaznam-rda-marc-21-pro-textove-monograficke-zdroje-2013-stare-tisky>

Národní autority ČR [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: <http://authority.nkp.cz/>

Národní autority ČR: Věcné autority. [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: <http://authority.nkp.cz/vecne-authority>

PEISERTOVÁ, Hana. *Předmětový selekční jazyk v Národní knihovně ČR a Subject Headings Library of Congress LCSH*. Vyd. 1. Praha: Národní knihovna ČR, 1996. Standardizace; č. 5. ISBN 80-7050-238-X.

PŘIBYLOVÁ, Jarmila a Jaroslava SVOBODOVÁ. RDA – nová katalogizační pravidla. *Čtenář: měsíčník pro knihovny*, 2014, 66(10), s. 343-347. ISSN 0011-2321.

RDA – Národní knihovna ČR [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: <http://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/rda>

ROE, Sandra K. a Alan R. THOMAS. *The thesaurus: review, renaissance, and revision*. Binghamton: Haworth Press, ©2004. ISBN 0-7890-1978-7.

Souborný katalog ČR [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: <http://www.caslin.cz/>

STONE, Alva T. *The LCSH century: one hundred years with the Library of Congress subject headings system*. New York: Routledge, 2013. ISBN 978-0-7890-1169-5.

Ustanovení mezinárodních zásad katalogizace: heslář (1. česká verze, 31. 8. 2017) [pdf]. Praha: Národní knihovna ČR, 2017 [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: <https://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/informativni-materialy/ustanoveni-mezinarodnich-zasad-katalogizace>

VODIČKOVÁ, Hana. Soubory autorit – příspěvek nejen terminologický. *Národní knihovna: knihovnická revue* [online]. [cit. 2019-05-21]. 1999, č. 2, s. 63-70. ISSN 1214-0678. Dostupné z: <http://full.nkp.cz/NKKR/Nkkr9902/9902063.html>

SHRnutí STUDIjNÍ OPORY

Studijní opora s názvem **Věcné pořádkání** je určena všem, kteří se chtějí zorientovat v problematice věcného popisu související se zpracováním záznamů. Obsahuje 13 hlavních kapitol, které jsou věnovány problematice věcného pořádkání.

Po přečtení opory budete mít přehled o základních pojmech jako je zpracování dokumentu, jmenná a věcná katalogizace, informační a obsahová analýza, knihovnické standardy potřebné ke katalogizaci, centralizovaná tvorba katalogizačních záznamů a konečně získáte základní informace o problematice selekčních jazyků, které jsou nedílnou součástí věcného pořádkání.

Podrobněji se bude selekčními jazyky věnovat samostatná studijní opora.

Případné další informace o věcném popisu je vhodné doplnit vlastním studiem a k tomu je vhodná na konci zmíněná použitá literatura.

Název: **Věcné pořádní**

Autor: **Mgr. Dagmar Staňová**

Vydavatel: Slezská univerzita v Opavě
Filozoficko-přirodovědecká fakulta v Opavě

Určeno: studentům SU FPF Opava

Počet stran: 78 s.

Tato publikace neprošla jazykovou úpravou.